Nakladnik Stjepan Kugli

Hanđal, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:470943

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2018./2019.

Ana Hanđal

Nakladnik Stjepan Kugli

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Ivana Hebrang Grgić, doc.

Zagreb, listopad 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

_____

Sadržaj

Sadržaj iv

1. Uvod 1

2. Nakladništvo u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća 2

3. Zagrebačke tiskare i knjižare tijekom 19. stoljeća i na početku 20. stoljeća 4

4. Nakladnici Kugli i Deutsch 9

    4.1. Povijesni razvoj – od Hartmana do Kuglija 9

    4.2. Datiranje Kuglijevih izdanja 17

    4.3. Kugli i dječja knjiga 19

5. Prikazi odabranih knjiga 22

    5.1. Kazališna biblioteka 22

    5.2. Dječje knjige 29

6. Dom i sviet 38

7. Zaključak 49

8. Literatura 50

Popis slika 51

Sažetak 54

Summary 55

1. Uvod

Stjepan Kugli i Albert Deutsch samostalno su se počeli baviti nakladništvom godinu dana nakon što je Zagreb pogodio veliki potres. S povijesnim bismo odmakom taj potres mogli promatrati kao uvod u velike društvene promjene krajem 19. i početkom 20 stoljeća u Hrvatskoj i u svijetu općenito, u kojima je nestajao stari, dobro poznati svijet, a novi, koji se tek nazirao, proizaći će iz ruševina svjetskih ratova. Nakon Drugog svjetskog rata s radom je prestala i nakladnička kuća koja je tada nosila ime samo Stjepana Kuglija. Razdoblje Kuglijeva i Deutscheva zajedničkog uspješnog poslovanja gotovo se poklapa s banovanjem Khuena Hedervaryja (1883. – 1903.), s vremenom mađarizacije i političkog nasilja, ali s druge strane i s vremenom kada u Hrvatskoj jača industrijalizacija. Razdoblje je to u kojem Zagreb polako dobiva izgled prema kojem je danas prepoznatljivo njegovo središte: od 1880. do 1902. godine obnavlja se stolna crkva na Kaptolu koja dobiva dva neogotička tornja; 1882. godine počinje izgradnja zdanja na sjevernoj strani Trga bana Jelačića; 1888. godine dovršena je zgrada današnjeg Muzeja za umjetnost i obrt; 1890. godine otvorena je uspinjača i Botanički vrt; od 1891. godine Zagrebom vozi tramvaj, u početku na konjsku vuču, a na Zrinjevcu je otvoren glazbeni paviljon; 1892. otvoren je Glavni kolodvor; 1895. godine svečano je otvoreno Hrvatsko narodno kazalište (upamćeno i po jasnom izražavanju stava prema Hedervaryjevoj politici paljenjem mađarske zastave); 1897. na Zrinjevcu je otvoren Umjetnički paviljon; 1901. godine u Jurišićevoj je dovršena zgrada nove pošte… Grad se tada izgrađivao i na drugim, suptilnijim planovima kulture, a tu su važnu ulogu imali Stjepan Kugli i Albert Deutsch kao nastavljači nakladničke tradicije 19. stoljeća i kao oni koji su joj otvarali nove puteve.

Cilj ovoga rada je prikazati nakladnika Stjepana Kuglija u kontekstu povijesti zagrebačkog i hrvatskog izdavaštva, istaknuti njegov doprinos te na primjerima dječje knjige, izdanjima iz Kazališne biblioteke i časopisa Dom i sviet do 1915. godine uočiti nakladničke elemente prepoznatljive za njegov rad.

2. Nakladništvo u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća

Kao djelatnost kojom djelo postaje dostupno javnosti, nakladništvo objedinjuje pribavljanje i odabir rukopisa, uređivanje, grafičko-likovno oblikovanje, organizaciju tiskanja ili drugog oblika proizvodnje, promidžbenu djelatnost te raspačavanje. Ta je djelatnost tijekom prošlosti prošla dug put dok se nije uobličila u definiciju da je nakladnik osoba ili organizacija koja ima pravo umnožavanja i raspačavanja djela te snosi financijsku i pravnu odgovornost.[1] Razlika između nakladnika i izdavača je u tome što izdavač, za razliku od nakladnika, ne snosi financijske troškove.[2]

U razdoblju od 16. stoljeća do kraja 18. stoljeća tiskarstvo i izdavaštvo doživljavali su procvat. Od 16. stoljeća došlo je do značajnih promjena na svim područjima proizvodnje i raspačavanja knjiga. Do 16. stoljeća tiskar je ujedno bio izdavač i knjižar, a od tada se sve više razlikuju te tri funkcije jer je dolazilo do sve veće diferencijacije poslova tiskara, knjižara i izdavača. U procesu razgraničavanja tih profesija središnju ulogu više ne će imati tiskar nego izdavač.[3] Nakladničku su djelatnost tijekom prošlosti obavljali autori, tiskari i knjižari, zbog čega razvoj nakladništva do kraja 20. stoljeća možemo pratiti unutar tiskarstva i knjižarstva.[4] Osim izdavača i knjižara, distribucijom knjiga bavili su se i pojedinci, u Hrvatskoj osobito u razdoblju hrvatskog narodnog preporoda jer se smatralo da knjižari stranci u svojim knjižarama namjerno ne izlažu hrvatske knjige. Zbog toga se i počinju osnivati ilirske čitaonice u kojima su se mogli čitati časopisi, novine i knjige na hrvatskom jeziku (a iz njih su se onda s vremenom razvile narodne knjižnice).[5] Ilirske čitaonice otvorene su 1838. godine najprije u Varaždinu, zatim u Karlovcu i Zagrebu, a onda i u svim većim mjestima i selima u Hrvatskoj.[6] Imale su zadatak osigurati čitatelje hrvatskih i slavenskih knjiga bez obzira na to gdje su tiskane, a članovi čitaonice na prijedlog Stanka Vraza 1841. godine obvezali su se otkupljivati novoobjavljene ilirske knjige. Zbog zabrane ilirskog imena 1843. godine mijenjale su svoj naziv, a kasnije za vrijeme Bachova apsolutizma (1852. – 1859.) te za vrijeme banovanja Khuena Hedervaryja (1883. – 1903.) privremeno su prestajale s radom ili su mijenjale naziv u oblik koji se nije mogao dovesti u vezu s njihovom prvotnom namjerom (Dvorana, Kasino…).[7] Prvi hrvatski

[1] Nakladništvo. // Hrvatska enciklopedija. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840 (8. 8. 2019.)
[2] Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 380.
[3] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 422.
[4] Nakladništvo. // Hrvatska enciklopedija. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840 (8. 8. 2019.)
[5] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 142.
[6] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 642.
[7] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 145.

nakladnik u današnjem značenju toga pojma bila je Matica ilirska koja je osnovana 1842. godine kao dio Ilirske čitaonice u Zagrebu, a 1874. promijenila je naziv u Matica hrvatska. Planski je objavljivala knjige i časopise, a tiskala ih je u Gajevoj, Županovoj i Albrechtovoj tiskari u Zagrebu i nekim tiskarama izvan Hrvatske. Unatoč preporoditeljskom entuzijazmu u pisanju i objavljivanju djela na hrvatskom jeziku, ni plemstvo ni građanstvo tada nije kupovalo knjige na hrvatskom jeziku.[8]

Do ekspanzije nakladništva došlo je u drugoj polovici 19. stoljeća zbog razvoja industrijske tehnologije koji je omogućio potpuno mehaniziranu izradu čitave knjige. Uporaba tiskarskih strojeva i pojava jeftinijeg papira (zbog njegove strojne proizvodnje) omogućili su tiskanje knjiga u velikim nakladama. Posljedica velikih naklada bilo je sniženje proizvodnih troškova, što je utjecalo na sniženje cijene knjiga. Istovremeno se povećava broj ljudi koji znaju čitati i koji čitaju, a time i broj kupaca.[9] Nakladnički se programi prilagođavaju potrebama tržišta, pa se tako isti naslovi pojavljuju u paralelnim izdanjima koji se razlikuju kvalitetom i cijenom. Čitatelji slabijeg imovinskog statusa kupovali su jeftinije knjige u džepnom formatu, niske kvalitete opreme i izvedbe: strojno uvezane, mekog uveza u jeftino platno ili karton, na nekvalitetnom papiru, s ilustracijama koje su bile tehnički nezahtjevne. U takvom se jeftinijem obliku, u obliku serije džepnih knjiga uniformiranog dizajna, nije nudila samo trivijalna književnost, nego i sadržajno kvalitetne knjige, prijevodi i književni klasici.[10] U Hrvatskoj se paralelno događaju i bitne promjene na političkom planu: 1859. godine ukinut je Bachov apsolutizam, pa se tijekom druge polovice 19. stoljeća povećava broj knjiga na hrvatskom jeziku, hrvatski jezik postaje nastavni jezik u hrvatskim školama, povećava se i broj knjižara, a neke od njih surađuju s knjižarama u inozemstvu kako bi nabavile strane knjige i prodavale knjige na hrvatskom jeziku na stranom tržištu (kao što je to bio slučaj s knjižarom Stjepana Kuglija).[11] Serije jeftinih knjiga u Hrvatskoj su se izdavale s domoljubnim ciljem kako bi se omogućilo svim društvenim slojevima da kupuju i čitaju knjige na hrvatskom jeziku.[12]

Osim poduzetnika i Matice hrvatske, u drugoj polovici 19. stoljeća važni su nakladnici i Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Hrvatski pedagoško-književni zbor koji od 1871. objavljuje pedagošku literaturu i udžbenike te Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

[8] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 139.
[9] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 621.
[10] Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 182.
[11] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 142.
[12] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 134.

koja je u spomenutom razdoblju bila najveći nakladnik. Krajem 19. stoljeća povećava se broj privatnih nakladnika, ali to nije ugrozilo velike nakladnike koji su zbog veće količine knjiga na tržištu mogli imati niže cijene.[13] Od 1880. godine hrvatsko je nakladništvo obilježila podjela na znanstvene knjige (izdavala ih je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti), pučke knjige (izdavalo ih je Društvo sv. Jeronima), književna djela (izdavala ih je Matica hrvatska) i dječju književnost (izdavao ju je Hrvatski pedagoško-književni zbor).[14] Za razliku od, na primjer, Matice hrvatske koja je mogla prodavati izdanja svojih knjiga po niskim cijenama svojim brojnim članovima i koja je imala mrežu povjerenika za raspačavanje, položaj privatnih nakladnika nije bio lak jer su njihove knjige sadržajem, kvalitetom opreme i cijenom morale privući što veći broj kupaca. Cijenu su morali formirati prema efektivnim troškovima proizvodnje i raspačavanja.[15] Krajem 19. stoljeća knjiga je postala proizvod na kojem zarađuju nakladnici i pisci, a osim knjiga masovno se izdaju i novine i časopisi. Popularnost periodike odraz je rastuće potrebe za aktualnim političkim, poslovnim i kulturnim informacijama i zabavom.[16]

Do jasnijeg razdvajanja tiskarske i nakladničke djelatnosti dolazi početkom 20. stoljeća kada se u Zagrebu osniva i nekoliko nakladnih knjižara kao što su to bile knjižara Stjepana i Marije Radić, Jaroslava Merhauta, Đure Trpinca, Mirka Breyera i Nikole Andrića.[17]

3. Zagrebačke tiskare i knjižare tijekom 19. stoljeća i na početku 20. stoljeća

Do početka 19. stoljeća najviše je hrvatskih knjiga tiskano izvan Hrvatske: u Veneciji, Budimu, Grazu, Rimu... Mali je broj tiskan u glagoljskim tiskarama u Rijeci i Senju, a od 18. stoljeća u Zagrebu, Osijeku i Varaždinu.[18] Sve do druge polovice 19. stoljeća knjižnim su se nakladništvom bavile uglavnom tiskare. Zagreb je prvu tiskaru dobio 1664. godine zahvaljujući isusovcima, ali nemamo podatak kada je ona bila u funkciji.[19] U prvoj polovici 19. stoljeća

[13] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 141.
[14] Ilustracija u Hrvatskoj 19. stoljeća : katalog izložbe / uredila Koraljka Jurčec Kos. Zagreb : Galerija Klovićevi dvori, 2011. Str. 8.
[15] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 94-95.
[16] Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 183.
[17] Tiskari i nakladnici. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 2. 2006. Str. 410.
[18] Ilustracija u Hrvatskoj 19. stoljeća : katalog izložbe / uredila Koraljka Jurčec Kos. Zagreb : Galerija Klovićevi dvori, 2011. Str. 6.
[19] Tiskari i nakladnici. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 2. 2006. Str. 408.

poznata je Županova tiskara (Knjižara i tiskara Franje Župana) koju je 1826. godine kupio od Josipa Rossija. Riječ je zapravo o nastavku tiskarske tradicije koja na Kaptolu postoji od 1774. godine kada je ondje osnovana tiskara (i knjižara) Thomasa von Trattnera koju je 1794. kupio biskup Maksimilijan Vrhovac, a zatim ju je nakon niza nasljednika, prodavatelja i kupaca nastavio Franjo Župan (Suppan) s kojim je Zagreb dobio prvu moderno opremljenu tiskaru i knjižaru.[20] U prvoj polovici 19. stoljeća u Zagrebu su se tiskale uglavnom knjige na njemačkom jeziku, tiskalo se malo, a naklade su bile skromne.[21]

Nametanje mađarskog jezika u uredima i školama učvrstilo je svijest o potrebi uvođenja narodnog jezika u javni život, škole, urede i Sabor u kojemu je tada službeni jezik bio latinski. Svjestan važnosti pisane riječi na hrvatskom jeziku za ostvarivanje ciljeva narodnog preporoda, Ljudevit Gaj otvorio je 1838. godine tiskaru, a 1856. godine kupio je Županovu tiskaru. Gajeva je tiskara djelovala do 1874. godine. Nakon toga većinu je strojeva iz Gajeve tiskare kupila tiskara Dragutina Albrechta. Od 1887. godine tu su tiskaru vodili Albrechtova udovica i sin, a od 1896. mijenjala je vlasnike zadržavajući ime svoga utemeljitelja sve do 1947. godine.

U drugoj polovici 19. stoljeća djelovale su tiskare Antuna Jakića (1861. – 1867.) koji je u vlastitoj nakladi tiskao djela hrvatskih pisaca; Dragutina Bokaua koji je tiskao djela u nakladi Svetozara Galca i Lavoslava Hartmana, a djelovala je od 1867. do 1869. godine kada je kupuju Ignjat Granitz i Lavoslav Hartman te nastavlja pod nazivom Štamparna L. Hartman i drug.[22] Hartmanova je tiskara tiskala i Narodne novine, a 1869. godine kada je carsko kraljevsko ministarstvo za bogoštovlje i nastavu ukinulo povlastice (i monopol) c. k. naklade školskih knjiga u Beču na tiskanje udžbenika i školskih knjiga, Hartman kupuje Bokaunovu tiskaru i postaje prvi hrvatski tiskar pučkoškolskih knjiga. Hartman je kontrolirao cjelokupni proces od proizvodnje do plasmana knjige, od nabave papira, tiskanja i nakladništva do veleprodaje i maloprodaje.[23] Stjepan Kugli i Albert Deutsch Hartmanovu su knjižaru kupili 1881. godine, a tiskaru (Gavre Grünhuta) kupili su 1888. godine, iste godine kada su pokrenuli časopis Dom i

[20] Ta se tiskara nazivala i Novoselska tiskara – utemeljio ju je 1794. godine biskup Maksimilijan Vrhovac, ali je pod političkim pritiscima pristao da je nominalno vodi muž njegove sestre Novosel. Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 187.

[21] Bratulić, J. Hrvatsko devetnaesto stoljeće: politika, jezik, kultura. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada; Državni arhiv u Pazinu, 2018. Str. 134-135.

[22] Tiskari i nakladnici. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 2. 2006. Str. 409.-410.

[23] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 182. – 183.

sviet. Kugli i Deutsch svoju su tiskaru opremili modernim strojevima, preuzeli su prodaju papira na veliko i malo te su osnovali vlastitu knjigovežnicu.[24]

Razvoj tiskarskih strojeva i smanjivanje troškova tiskanja knjiga doveli su do povećanja broja tiskanih knjiga koje je trebalo u što kraćem roku prodati što većem broju kupaca. Više nisu bile dovoljne osobne veze knjižara da se organizira raspačavanje te povećane količine knjiga, zbog čega su se tijekom 19. stoljeća usavršavale metode prodaje i reklamiranja. Knjižare izdaju prodajne kataloge koje su slale potencijalnim kupcima, reklamirale su knjige u oglasnom prostoru novina, na plakatima i letcima.[25]

Tijekom 19. stoljeća u Zagrebu se otvaraju brojne knjižare čiji su vlasnici najčešće tiskari, iako su već u 18. stoljeću postojale i knjižare koje su poslovale neovisno o tiskarama, kao što su to bile knjižare Franje Ksavera Mühlera, Ivana Andrije Hartlebena, Ivana Mihajla Sattnera i Franje Hörnera.[26] Najpoznatije zagrebačke knjižare u prvoj polovici 19. stoljeća bile su knjižara Franje Rudolfa (1803. – 1832.), Franje Župana i njegovih nasljednika (1808. – 1865.) i Emila Hirschfelda (1835. – 1842.). Franjo Župan kupio je 1808. godine knjižaru Fr. X. Mühlera i tako postao prvi hrvatski knjižar.[27]

Sredinom 19. stoljeća u Hrvatskoj knjižare su vodili uglavnom stranci koji su prodavali popularne knjige dobavljane iz Njemačke, Francuske i Italije. Istovremeno se s hrvatskim narodnim preporodom povećava broj knjiga, časopisa i novina na narodnom jeziku, tiskanih u zemlji i inozemstvu, te se pitanje njihova raspačavanja nastoji riješiti otvaranjem knjižara koje vode domaći ljudi naklonjeni njihovim ciljevima.[28] Pisce, izdavače i čitatelje u početku je okupljala Matica ilirska koja je rukovodila svim poslovima prodaje hrvatskih i drugih slavenskih knjiga te raspačavanjem knjiga koje su pisci tiskali u vlastitoj nakladi.[29] Kada je Matica ilirska pokrenula svoju nakladničku djelatnost, odlučeno je da knjige besplatno dobivaju njezini utemeljitelji, a preostali su se primjerci prodavali.[30]

Preporoditelji su bili svjesni da je dobro organizirana knjižarska mreža temelj ne samo raspačavanja djela na narodnom jeziku, nego i napretka hrvatske knjige. Tako je Imro Tkalec 1846. godine predložio da pisci i odbornici Matice ilirske pregledavaju rukopise te da prijedloge

[24] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 109.
[25] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 624.
[26] Knjižare. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 521.
[27] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 187.
[28] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 68.
[29] Isto, str. 70.
[30] Isto, str. 71.

za objavljivanje prosljeđuju Narodnoj knjižari kao nacionalnoj ustanovi za tiskanje dobrih narodnih knjiga. Tu je ideju ponovno iznio Ljudevit Gaj 1850. godine u članku u Narodnim novinama.[31] Gaj je tu ideju nastojao i realizirati kada je krajem 1852. godine otvorio Narodnu knjigarnicu, u Mirkovićevoj kući u Dugoj ulici (današnjoj Radićevoj ulici), s ciljem promoviranja knjiga na hrvatskom i drugim južnoslavenskim jezicima, prodavanja knjiga domaćih i stranih autora te raspačavanja knjiga domaćih autora.[32] Budući da je uskoro zapao u financijske poteškoće, Gaj je svoju Narodnu knjigarnicu 1853. godine prodao Ferdinandu Romleitneru, a on ju je 1. siječnja 1856. godine prodao Lavoslavu Hartmanu. Hartman je od Gaja otkupio i preostalu neprodanu nakladu knjiga.[33]

Nakon 1860. otvara se još nekoliko knjižara, ali nisu dugo poslovale: knjižare Svetozara Galca, Antuna Jakića i Gavre Grünhuta.[34] Nakon smrti Franje Župana knjižaru su vodili njegovi sinovi Ljudevit i Lavoslav. Nakon Lavoslavove smrti 1865. godine njegova udovica prodaje knjižaru dotadašnjem poslovođi Hinku Fiedleru kojemu je partner u poslovanju bio tiskar Dragutin Albrecht koji je od 1867. godine tiskao publikacije Jugoslavenske akademije, a distribucija Akademijinih izdanja bila je onda povjerena Knjižarnici Franje Župana (Albrecht i Fiedler). Od 1875. godine knjižara nosi naslov Kraljevska hrvatska sveučilišna knjižara Franje Župana. Dragutin Albrecht umro je 1887. godine, a 1888. godine knjižaru kupuju Robert Ferdinand Auer i Emil Jahuz.[35] U drugoj polovici 19. stoljeća jedan od najvažnijih knjižara u Zagrebu je spomenuti litograf, tiskar i nakladnik Carl Albrecht, a od tada u Zagrebu djeluju i samostalni knjižari koji se ne bave tiskarstvom.[36]

Lavoslav Hartman svoju je knjižaru utemeljio 1865. godine. Hartman je dobro organizirao prodaju domaćih i stranih knjiga, razvio je nakladničku djelatnost na hrvatskom jeziku te je otvorio posudbenu knjižnicu koja je prema popisu iz 1860. godine sadržavala 820 naslova na njemačkom jeziku. Prema prodajnom katalogu na njemačkom jeziku iz 1866. godine te je godine nudio 45 naslova vlastite naklade na hrvatskom, njemačkom i mađarskom jeziku te 30 naslova drugih nakladnika, a prema opširnijem katalogu iz iste godine u ponudi su bile i knjige

[31] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 74.
[32] Knjižare. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 522.
[33] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 181. – 182.
[34] Knjižare. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 522.
[35] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 187.
[36] Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 264.

na češkom, slovačkom, slovenskom, srpskom, poljskom, ruskom i maloruskom jeziku.[37] Iako je u posudbenoj knjižnici imao samo knjige na njemačkom jeziku, u kasnijoj se fazi svog nakladničko-knjižarskog rada Hartman okrenuo izdavanju hrvatskih knjiga i časopisa, a tu su poslovnu politiku krajem 19. stoljeća počeli primjenjivati i ostali knjižari, stranci, koji su se na hrvatskom tržištu bavili i nakladničkom djelatnošću.[38] Lavoslav Hartman uspješno je vodio knjižaru do 1881. godine kada ju je 31. svibnja prodao Stjepanu Kugliju i Albertu Deutschu. Od tada knjižara posluje pod nazivom Knjižara Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch). Stjepan Kugli i Albert Deutsch kupuju 1894. knjižaru Mučnjaka i Senftlebena. Osim što su osigurali prava na Gajevu i Hartmanovu nakladu, s kupljenim su knjižarama preuzeli i njihove naklade.[39] U *Popisu vlastite naklade knjižare* iz 1896. Kugli i Deutsch navode da su izdali više od 600 djela na hrvatskom jeziku. Od 1902. godine Kugli je sam vodio knjižaru jer se Deutsch povukao zbog bolesti.[40] Već sljedeće godine kupio je od Roberta Ferdinanda Auera knjižaru „ilirskog knjižara" Franje Župana te publikacije Franje i Lavoslava Župana, Albrechta i Fiedlera te Roberta Ferdinanda Auera.[41] Iskustvo tih zagrebačkih nakladnih knjižara Kugli je vješto implementirao u svoj rad.[42] Nakon što je Županovu knjižaru preuzeo Kugli, nastavljanje te značajne knjižarske tradicije nastojalo se istaknuti i u impresumu: „tisak i naklada Kraljevske sveučilišne knjižare Fr. Župana, knjižare L. Hartmana (St. Kugli)" ili „naklada Kraljevske sveučilišne knjižare Franje Župana knjižare Jugoslavenske akademije L. Hartmana (Stj. Kugli)".[43]

Knjižara i papirnica Stjepana Kuglija je od 1902. godine, kada je samostalno počeo voditi posao, bila najveća i najopskrbljenija u Zagrebu. Od 1915. godine, kada je Stjepan Kugli preminuo, do 1945. vodili su je njegovi sinovi Rudolf, Ivo i Zlatko. Kuglijeva je knjižara i nakon njega ostala kultno zagrebačko mjesto. U svojevrsnom turističkom vodiču *Zagreb u prošlosti i sadašnjosti* iz 1928. godine Stjepan Srkulj Knjižaru St. Kugli, koja se tada nalazila u Ilici 30, preko puta kavane Corso, naziva najvećom i najstarijom knjižarom u Zagrebu i na čitavom slavenskom jugu.[44] Navodi da je do 1927. godine ta izdavačka knjižara objavila preko

[37]Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 77.
[38] Isto, str. 79.
[39] Petek, D. Kuglijeve knjige : nostalgični hommage knjizi. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2018. Str. 9.
[40] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 108.
[41] Petek, D. Kuglijeve knjige : nostalgični hommage knjizi. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2018. Str. 9.
[42] Isto, str. 10.
[43] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja" : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 187.
[44] Da je Knjižara St. Kugli „najstarija i najveća knjižara u državi", u Kraljevini Jugoslaviji, navodi se i u njezinu promidžbenom popisu knjiga iz 1930. godine. Nije to samo ona tvrdila za sebe, nego su joj to prvenstvo priznavali

3900 raznih nakladnih djela i preko 510 muzičkih kompozicija te da poduzeće posjeduje vlastitu tiskaru, knjigovežnicu, tvornicu papirne konfekcije, a knjižari je dodana papirnica te veletrgovina papirom i pisaćim priborom. Održavala je veze s prekomorskim zemljama, korespondirala je na engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku, a Srkulj je preporučuje putnicima jer će u njoj pronaći sve potrebne priručnike, rječnike, vodiče, karte, a dobit će i potrebne informacije i upute.[45]

Hrvatsko je knjižarstvo od ilirskog pokreta do kraja Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine napredovalo u svakom pogledu, a snažan poticaj tom razvoju dali su upravo preporoditelji.[46] Knjige i novine raspačavale su se i izvan knjižara pomoću kolportažnog načina prodaje, a prodavale su se i na novinskim kioscima i željezničkim postajama.[47] Kao metode propagande u 20. stoljeću organiziraju se promocije knjiga, panel-diskusije o knjigama u knjižarama (kasnije i na radiju i na televiziji), klubovi prijatelja knjige, sajmovi knjiga te se šalju ogledni primjerci institucijama.[48]

4. Nakladnici Kugli i Deutsch

4.1. Povijesni razvoj – od Hartmana do Kuglija

O Lavoslavu Hartmanu, Albertu Deutschu i Stjepanu Kugliju najviše podataka postoji vezano uz njihov profesionalni rad. Lavoslav Hartman rođen je u Velikoj Kanjiži 1812. godine.[49] Bio je učitelj, ali je to zanimanje brzo napustio otvorivši u Velikoj Kanjiži knjižaru.[50] U Zagreb je došao 1856. godine kao iskusan knjižar i iste je godine dobio dozvolu za vođenje knjižarskog obrta. U Zagrebu i Sisku 1860. godine osnovao je posudbene knjižnice, a 1862. godine u Zagrebu je pokrenuo knjigovežnicu. Nakon što je 1869. godine dobio tiskarsku dozvolu, kupio je s Ignjatom Granitzom tiskaru Dragutina Bokaua. Obnovio ju je i preimenovao u Štamparna L. Hartman i drug. Hartman je bio nakladnik velikog broja knjiga za djecu i mlade, školskih udžbenika, znanstvenih i beletrističkih djela, vodiča, kalendara, a između ostaloga i prve

i drugi pripadnici ceha koji se slažu da je u vrijeme djelovanja Stjepana Kuglija to bila jedna od prvih europskih knjižara. Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 181.

[45] Srkulj, S. Zagreb u prošlosti i sadašnjosti. Zagreb : Općina slob. i kr. grada Zagreba, 1928. Str. 62. – 63.

[46] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 95.

[47] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 626-625.

[48] Isto, str. 685-686.

[49] Prema Zagrebačkom leksikonu Lavoslav Hartman rođen je 1810. godine u Nagy Varadu, današnjem Oradeu u Rumunjskoj. Knjižara Lavoslava Hartmana. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 520.-521.

[50] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 182.

slikovnice na hrvatskom jeziku (izdane u Hrvatskoj) *Naravoslovni abecedar s poučnimi stihovi* 1867. godine.[51] Obolio je 1881. godine te je iste godine, dva tjedna prije smrti, prodao knjižaru svojim pomoćnicima Stjepanu Kugliju i Albertu Deutschu.[52]

O Albertu Deutschu poznato je da je rođen 1857. u Bistri nedaleko od Zagreba. Bio je Hartmanov rođak i u njegovoj je knjižari radio od 1875. godine. [53]

Stjepan Kugli rođen je u Novom Sadu 19. prosinca 1851. u trgovačkoj obitelji. Osnovnu je školu završio u Petrovaradinu, a gimnaziju u Novom Sadu. Knjižarski je zanat učio kod bečkih knjižara Hermanna Manza i Rudolfa Lechnera. U Zagrebu je živio od 1880. godine. S Deutschom je radio je kao pomoćnik u knjižari Lavoslava Hartmana. Kugli i Deutsch nastavili su Hartmanov posao od 1881. godine do 1902. godine kada se Deutsch povukao zbog bolesti, a posao nastavio samo Kugli.[54]

Kuglijeva djelatnost obuhvaćala je izdavanje knjiga te prodaju u knjižari vlastitih knjiga i knjiga drugih nakladnika. Održavao je veze s njemačkim, francuskim, talijanskim, ruskim, poljskim, češkim i srpskim knjižarima, što je s druge strane značilo i prodiranje hrvatske knjige na strano tržište.[55] Nakladnički je posao organizirao u nakladničke cjeline koje su bile prepoznatljive kupcima, organizirao je poslovanje tako da se povećala naklada pojedinih naslova, a koristeći sve raspoložive mogućnosti za reklamu knjiga koje je objavljivao ili prodavao u svojoj knjižari pokazao se i kao dobar trgovac.[56] Prema Vjekoslavu Klaiću, Kugli je bio vrlo marljiv, a u radu ga je vodilo geslo „raditi, ne očajavati.“[57]

Zahvaljujući svemu navedenom, Kugli je bio najveći nakladnik u Hrvatskoj do 1945. godine, a njegovo poduzeće najveće takve vrste u ovom dijelu Europe.[58] Umro je u Zagrebu 27. prosinca 1915. godine. Nakon njegove smrti posao prvo preuzima najstariji sin Rudolf, a nakon Prvog svjetskog rata pomažu mu braća Ivo i Zlatko. Rudolf je na području današnje Radničke ceste izgradio skladište, tiskaru, knjigovežnicu, tvornicu papirnatih vrećica i zgradu za radničke stanove. Umro je 1933. godine, a posao su nastavila njegova braća Ivo i Zlatko Kugli.[59]

---

[51] Knjižara Lavoslava Hartmana. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 521.

[52] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 108.

[53] Isto, str. 108.

[54] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 108.

[55] Isto, str. 108.

[56] Petek, D. Kuglijeve knjige : nostalgični hommage knjizi. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2018. Str. 10.

[57] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 108.

[58] Petek, D. Kuglijeve knjige : nostalgični hommage knjizi. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2018. Str. 9.

[59] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 184.

Od 1881. do 1902. godine nakladnička kuća koju su zajedno nastavili Kugli i Deutsch nazivala se Lavoslav Hartman (Kugli i Deutsch). Nakon što je Deutsch 1902. istupio, nosila je različite nazive, ali je uvijek u korijenu bilo L. Hartman (St. Kugli), sve do 1915. godine od kada se zove St. Kugli.[60] Stjepan Kugli i Albert Deutsch smatrali su se Hartmanovim nastavljačima, što pokazuje zadržavanje Hartmanova imena u impresumu vlastitih izdanja do smrti Stjepana Kuglija 1915. godine, te Gajeve knjižare, što je posebno naglašeno 1896. godine kada se obilježavala 40. godišnjica od kada je Hartman od Romleitner kupio Gajevu knjižaru i kada je ponosno istaknuto da knjižara Kuglija i Deutscha nastavlja istu nit svojih prethodnika: „oteti se tudjinštini te priljubiti Hrvatstvo.“[61] Tom prilikom izdali su katalog, *Popis vlastite naklade knjižare Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch) u Zagrebu (1856. – 1896.)*, u kojem su na 57 stranica objavljeni naslovi svih njihovih publikacija. Abecednim se redom po autorima navode prvo knjige i drugi spisi, muzikalije, zemljovidi s hrvatskim tekstom, učila i druge školske potrepštine, risanke i pisanke, izdanja Matice hrvatske koja su prekupili, dok se na kraju nalazi pregled knjiga po strukama.[62] Kako je izgledala knjižara Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch) možemo vidjeti na slikama u 24. broju časopisa Dom i sviet objavljenom 15. prosinca 1897. godine (Slika 1. i Slika 2.). U istom su broju časopisa objavljene i slike „slagaonice“ (Slika 3.), odjela parnih strojeva (Slika 4.), tiskare (Slika 5.), knjigovežnice (Slika 6.) te spremišta (Slika 7. i Slika 8.).

Hrvatsku biblioteku pokrenuli su 1882. godine knjigom Mirka Bogovića *Slava i ljubav. Historijska pripoviedka*. U njoj su izlazili i prijevodi djela svjetskih pisaca (W. Shakespearea, N. V. Gogolja, G. de Maupassanta, V. Hugoa), a do 1922. godine u tom je nizu objavljena 1141 knjiga.[63] Ta su izdanja bila vrlo popularna u srednjem građanskom društvenom sloju zbog zanimljivih naslova i niske cijene (koju je omogućila visoka naklada pojedinih naslova toga niza).[64] U Hrvatskoj biblioteci objavljeni su avanturistički romani, romani za mladež (*Put u središte zemlje* J. Vernea), kriminalistički romani (*Zagonetna umorstva u ulici Morgue* E. A. Poea, A. *Kasna osveta* C. Doylea), pučki romani, prijevodi (djela I. Turgenjeva, W.

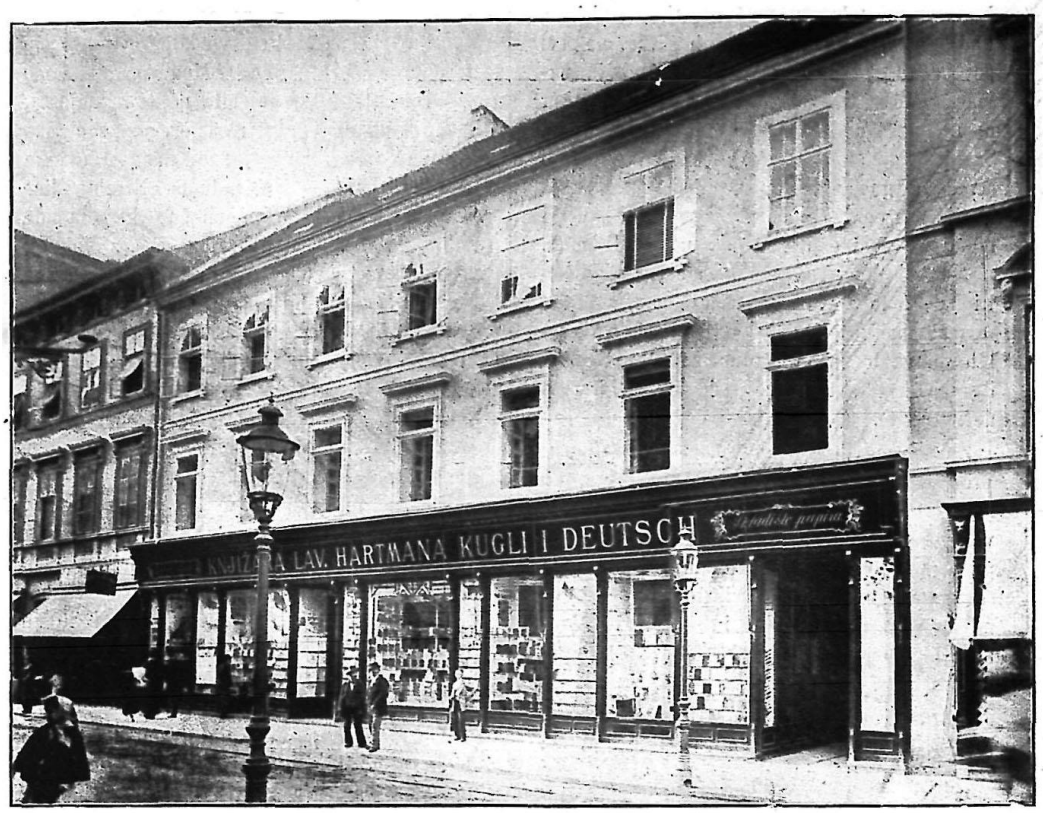
[60] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 187.
[61] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 186.
[62] Klaić, V. Književarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga književarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 110.
[63] Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018. Str. 140.
[64] Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008. Str. 139.

Shakespearea, N. Gogolja, A. P. Čehova), djela domaćih autora (E. Kumičića, D. Demetra) i ozbiljne povijesne studije (*Boj na Grahovu* K. Šegvića, *Hrvati pod Venecijom* B. Poparića).

Od 1882. godine Kugli i Deutsch objavljivali su Književni vjesnik s tekstovima na hrvatskom, francuskom i njemačkom jeziku. Zadaća mu je bila informirati strane čitatelje o novostima u hrvatskoj književnosti te hrvatske čitatelje o novim izdanjima strane književnosti. Književni vjesnik izlazio je do 1921. godine. Od 1888. godine objavljivali su časopis Dom i sviet (izlazio je do 1923.), a zatim su uslijedili: Pariška moda, šaljivo-satirički list Zvekan, Gimnastika, Glazba i Kroatische Revue.

Od Matice hrvatske otkupljivali su zalihu svih njezinih izdanja koja bi ostala nakon raspačavanja članovima.[65] Izdali su gotovo sve zakone s komentarima, što je bilo potrebno sucima, odvjetnicima, upravnim činovnicima i studentima. Izdali su brojne Spise za mladež, osobito za djecu pučkih škola.[66] U tom su nakladničkom nizu objavljena djela: *Znameniti Hrvati, povjestne pripovijetke sa 12 originalnih slika* Jure Turića; *Zlatna knjiga za djecu* (pjesmice Zmaja Jovana Jovanovića i Augustina Harambašića); *Dobri Radoica i zločesti Ivica*, pripovijest za mladež Christopha von Schmida; *Na dalekom sjeveru*, pripovijest za mladež Franza Hoffmanna; *Osveta je moja, ja ću je vratiti!*, pripovijest za mladež Franza Hoffmanna; *Razbojnička gradina*, pripovijest za mladež Christopha von Schmida; *Sreća mladosti*, pjesmice i priče za mladež Josipa Milakovića; *Narodne pripovijedke po nacrtu prof. Rogulje* koje je izabrao i priredio Stjepan Basariček… Izdavali su i veća djela znanstvenog sadržaja: 1893. *Hrvatsko primorje* Dragutina Hirca; 1898. godine *Gorski kotar*; 1898. godine objavili *Povijest književnosti hrvatske i srpske* Đure Šurmina; od 1899. do 1911. godine izdavali su ilustriranu *Povijest Hrvata* Vjekoslava Klaića u četiri sveska koja je kasnije proširena na šest svezaka; 1899. godine *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* Tome Maretića; 1900. *Lika i Plitvička jezera* i druge.[67]

[65] Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Mandić Hekman. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 109.
[66] Isto, str. 110.
[67] Isto, str. 110.-111.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE SA ULICE

Slika 1. Fotografije Doma knjižare Hartmanove objavljene 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

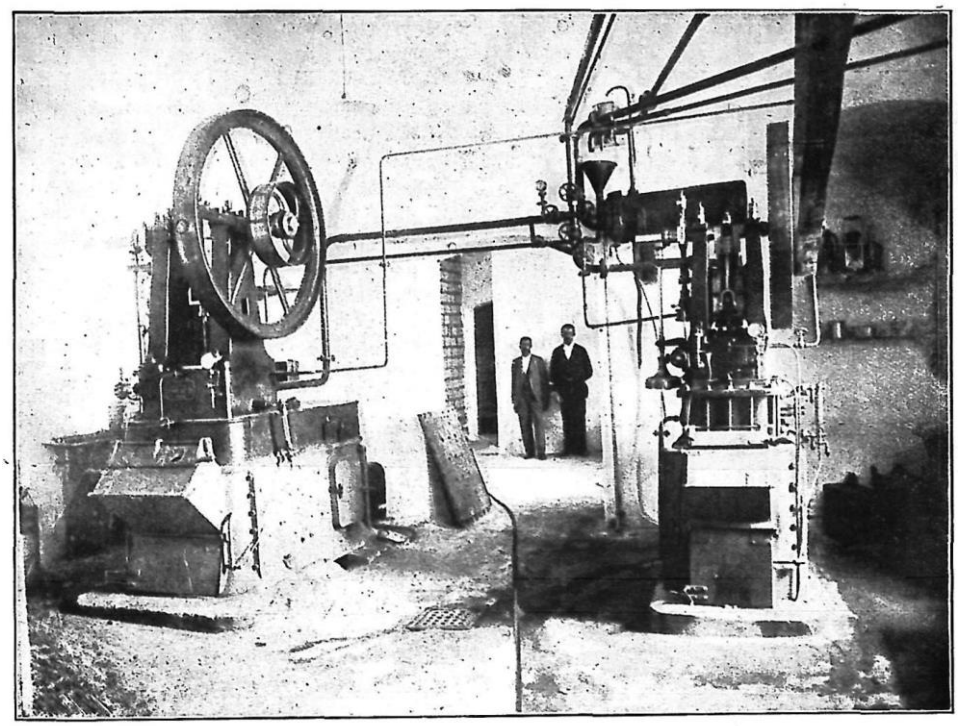
PREDNJI DIO KNJIŽARE SNIMLJEN SA 2. GALERIJE

Slika 2. Fotografija unutrašnjosti knjižare objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ODJEL TISKARE — SLAGAONICA

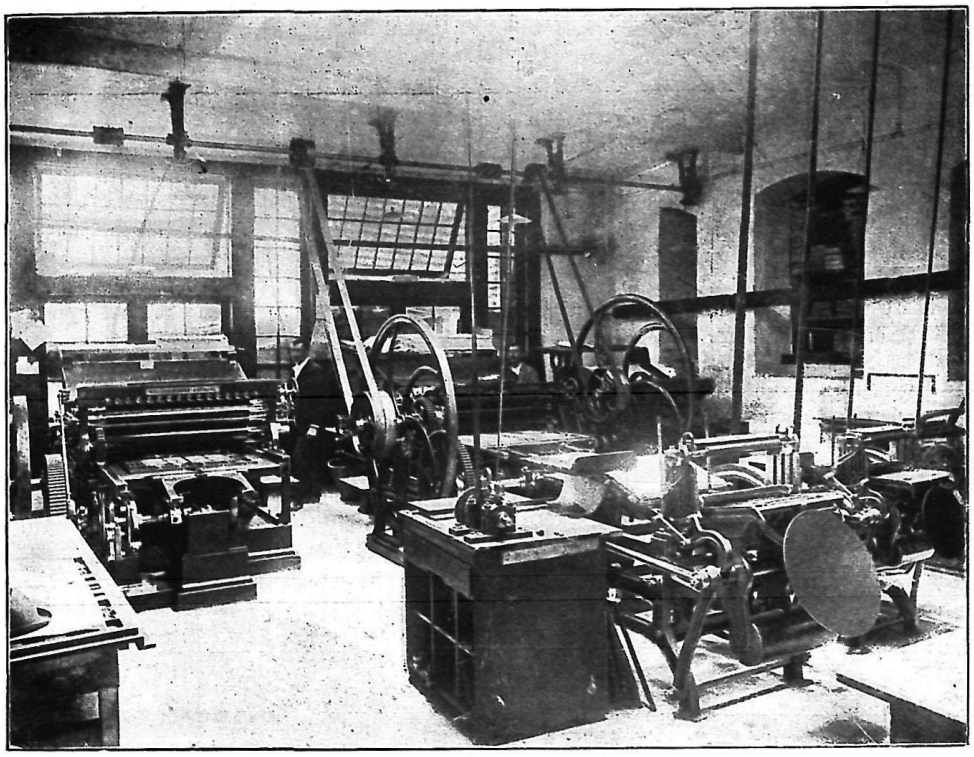
Slika 3. Fotografija Slagaonice objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ELEKRIČNI ODJEL PARNIH STROJEVA

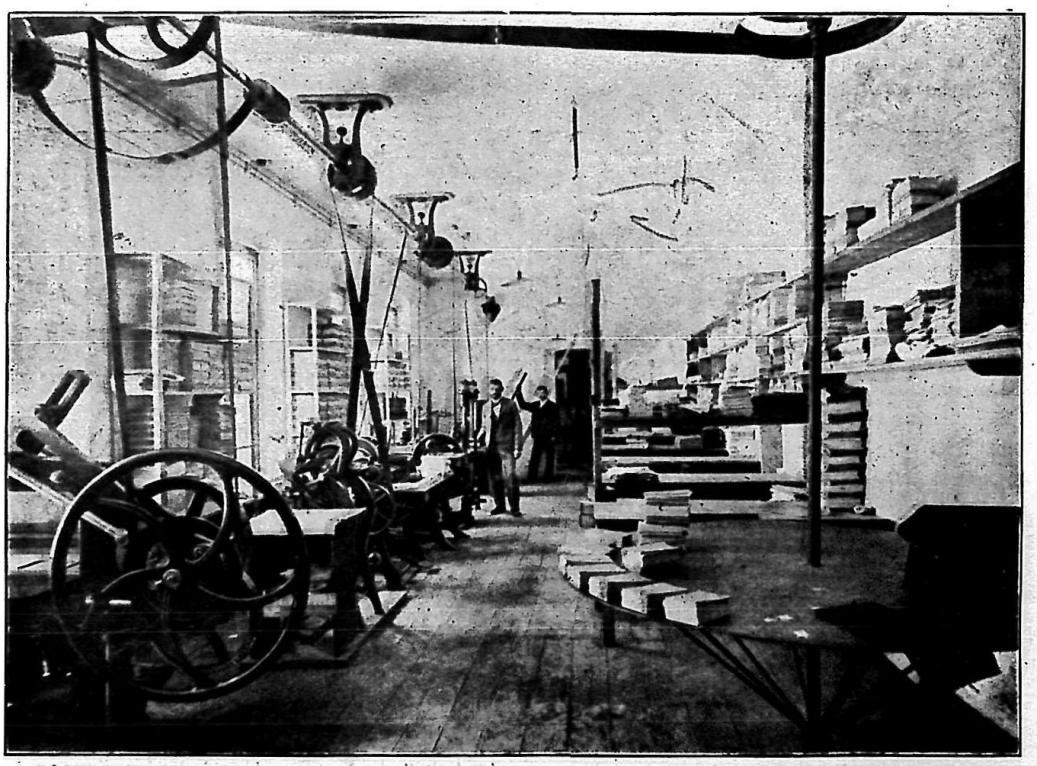
za razsvietu, tjeranje svih drugih strojeva i grijanje svih odjela

Slika 4. Fotografija Odjela parnih strojeva objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

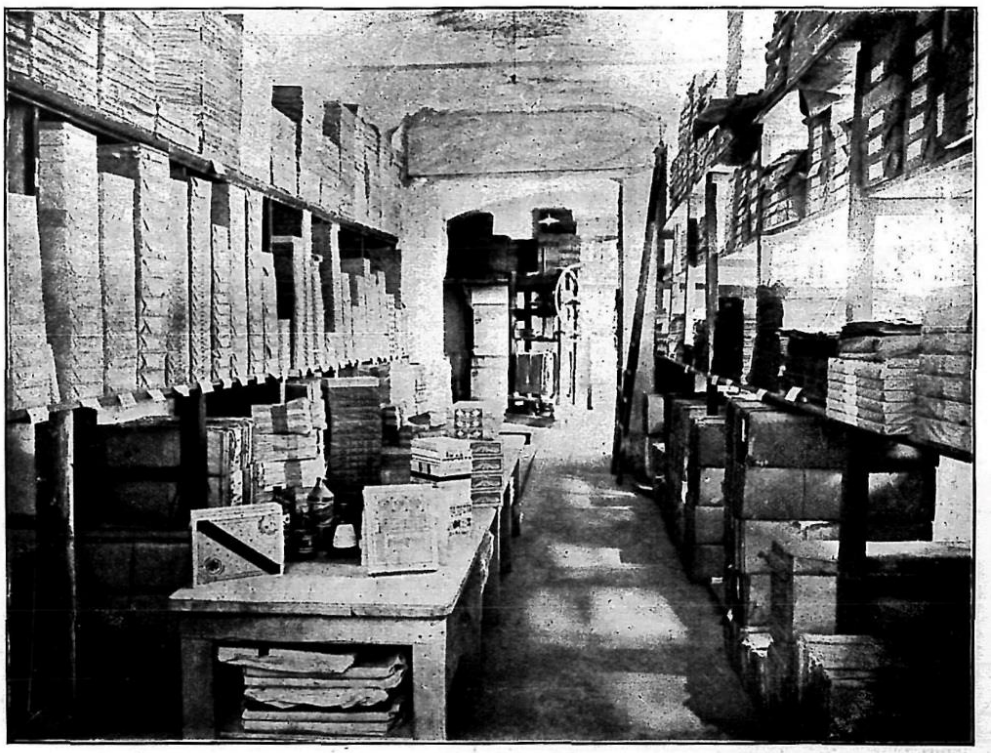
VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ODJEL STROJEVA TISKARE

Slika 5. Fotografija tiskare objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ODJEL KNJIGOVEŽNICE

Slika 6. Fotografija knjigovežnice objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ODJEL SPREMIŠTA

Slika 7. Fotografija spremišta objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

VLASTITI DOM KNJIŽARE HARTMANOVE: ODJEL SPREMIŠTA

Slika 8. Fotografija spremišta objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

4.2. Datiranje Kuglijevih izdanja

Budući da na brojnim Kuglijevim izdanjima nije otisnuta godina izdavanja, izazov u datiranju nastojao se riješiti pomoću promjena u nazivu poduzeća i prema adresi na kojoj je poslovalo. Od 1881. godine do istupanja Alberta Deutscha 1902. godine poduzeće je poslovalo kao „L. Hartman (Kugli i Deutsch)“. Od 1902. godine do 27. prosinca 1915. godine, kada je umro Stjepan Kugli, izdanja u impresumu imaju oznaku „Knjižara Lavoslava Hartmana (St. Kugli)“. Od 1916. povremeno, a od 1919. godine definitivno se prelazi na naziv „Knjižara St. Kugli“. Dakle, prema grubom datiranju, knjiga kojoj je u impresumu otisnuto Knjižara St. Kugli ne može biti starija od 1916. godine.[68]

Osim prema nazivu poduzeća, datiranje možemo odrediti i pomoću adrese poslovanja. Ljudevit Gaj svoju je knjigarnicu otvorio u Mirovićevoj kući u Dugoj ulici, a u njoj je svoje knjižarsko poslovanje vodio i Lavoslav Hartman. Kada su Kugli i Deutsch preuzeli knjižaru, naveli su da se nalazi na adresi Duga ulica 12.[69]

Budući da se grad s vremenom mijenjao i da se trgovački interes premjestio iz Duge ulice u Ilicu, od 1883. godine Kugli i Deutsch osim u Dugoj ulici imaju i podružnicu u Ilici 4, a 1889. godine sele u Ilicu 2. U Ilicu 39 preselili su 1895. godine. Početkom studenog 1896. godine odlučili su iseliti iz Ilice 39, a od sredine studenog 1896. su u Ilici 30. Publikacije koje su objavljene tijekom polovice mjeseca u kojem su se selili u impresumu imaju naznačeno samo „Ilica “, ali bez kućnog broja. Do kraja poslovanja ostat će u Ilici 30 i ta će im adresa postati svojevrsni zaštitni znak.[70]

Grubom datiranju knjiga, osim podatka o nazivu i mjestu poslovanja nakladnika, pridonosi i umjetničko oblikovanje. Industrijalizacija i masovna proizvodnja tiskovina u 19. stoljeću uzrokovali su opadanje kvalitete njihove vanjske i unutarnje opreme, tipografije, ilustracija, papira i uveza. Najveći dio naklade na početku 19. stoljeća uvezuje se u obični karton ili meki papir i to strojno, rijetko ručno.[71] Ilustracija se kao likovna vrsta etablira u publikacijama u 19. stoljeću zahvaljujući uvođenju tehnoloških inovacija u tiskarstvo. Pretežno su to ilustracije povijesne, alegorijske, edukativne tematike i vjerske tematike za širu publiku. Jačanjem nacionalne svijesti nakon 1850. godine, kada se ilirski pisci posvećuju povijesti, objavljuju se

[68] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 184.
[69] Isto, str. 184.
[70] Isto, str. 185.
[71] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 595.

interpretacije povijesnih tema koje su praćene dekorativnošću historicističke tipografije proizašle iz bidermajera, građanskog stila sklonog povijesnim stilskim razdobljima.[72]

Litografija je omogućila kvalitetne ilustracije u knjigama i ubrzala proces njihove izrade, a od sredine 19. stoljeća u ilustriranju knjiga primjenjuje se i fotografija. Umjetnički stilovi u ilustraciji slijede sve promjene kroz koje prolazi i likovna umjetnost, a ilustratori se inspiriraju i knjižnom ilustracijom ili tehnikom njezine izrade iz prethodnih vremena, pa je tako tijekom 19. stoljeća romantizam afirmirao drvorez.[73] Posljedica novih tehnika izrade bile su kvalitetne i jeftine knjižne ilustracije u luksuznim monografijama iz arheologije, arhitekture, putopisnih knjiga i knjiga iz prirodnih znanosti s jedne strane, ali i ilustracije niske kvalitete u knjigama namijenjenim širokoj potrošnji nastalim upotrebom raznih fotomehaničkih postupaka.[74] U 19. stoljeću pojavljuje se i ovitak, u početku kao zaštita tvrdo uvezanih knjiga, a zatim kao sredstvo privlačenja pažnje kupaca i reklamiranja.[75]

Poteškoće koje se javljaju vezano uz ilustraciju bile su problem anonimnosti ilustratora, određivanja nastanka i tehnike izrade originala, a kod anonimnih izdanja često su naknadno bile dodavane ilustracije.[76] Tijekom historicizma u svim se područjima oponašaju stilovi romanike, gotike, renesanse i baroka. Historicistički tipografski ukrasi poput okvira naslovnice koji oponaša gotičke oltare, bujne vinjete, ukrasne trake, tipovi slova i inicijala iz Beča, Pariza, Leipziga i Londona proširili su se ostatkom Europe. Takvo je industrijalizirano opremanje knjiga kasnije ocijenjeno kao kičasto i estetski površno te proglašeno gubitkom umjetničke vrijednosti. Posljedica masovne strojne proizvodnje bila je napuštanje manualne, obrtničke proizvodnje, opadanje kvalitete, ali i cijene.[77]

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće u Francuskoj se pojavljuje „slikarska knjiga“, poseban tip umjetničkog oblikovanja knjige u čijem ilustriranju sudjeluju velika slikarska imena toga razdoblja. U istom se razdoblju pojavljuje i secesija kao otpor historicizmu na području ilustracije, tipografije i knjižne opreme. Secesija je promicala umjetničku individualnost i originalnost, ali bez zaziranja od moderne tiskarske tehnologije.[78] Secesija stvara prepoznatljive dekorativne oblike, proklamira slobodu umjetnikove mašte te miješa orijentalne, egzotične i

[72] Ilustracija u Hrvatskoj 19. stoljeća : katalog izložbe / uredila Koraljka Jurčec Kos. Zagreb : Galerija Klovićevi dvori, 2011. Str. 5.
[73] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 596..
[74] Isto, str. 598.
[75] Isto, str. 603.
[76] Ilustracija u Hrvatskoj 19. stoljeća : katalog izložbe / uredila Koraljka Jurčec Kos. Zagreb : Galerija Klovićevi dvori, 2011. Str. 9.
[77] Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 179.
[78] Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 181.

folklorne motive. Secesijsko povezivanje umjetničkog oblikovanja s industrijskim metodama proizvodnje nastavljeno je u tipografiji tijekom 20. stoljeća.[79]

4.3. Kugli i dječja knjiga

Poticaj razvoju dječje književnosti i dječje knjige općenito dalo je prosvjetiteljstvo u 18. stoljeću kada jača građanski stalež i počinje se pridavati više pažnje obrazovanju širih slojeva. Slikovnica se općenito, kao specifična vrsta dječje knjige namijenjena djeci do osam godina, razvila u 19. stoljeću. Pojam „slikovnica" nastao je ranije i u početku je označavao knjigu opremljenu slikama. Temeljna razlika između slikovnice i ilustrirane dječje knjige upravo je u tome što je slika u slikovnici nositelj informacija (tekst daje slici kontekst, a čitatelj vjeruje prije slici nego tekstu), dok u ilustriranoj knjizi ilustracije doslovno – ilustriraju (a čitatelj vjerodostojnost pridaje podacima iz teksta, dok tekst služi i objašnjavanju veze među dvjema ilustracijama).[80] U zemljama s bogatijom nakladničkom djelatnošću na području dječje knjige (u Engleskoj i Njemačkoj) tijekom 19. stoljeća kao autori slikovnica navodili su se ilustratori.[81] Iako je prva hrvatska dječja knjiga, *Hrvatska glagoljska početnica*, tiskana 1527. godine (u Veneciji), dječja je knjiga u drugoj polovici 19. stoljeća u Hrvatskoj na samim počecima. Početak pojavljivanja slikovnica u Hrvatskoj za sada nam nije dovoljno poznat, ne znamo od kada su se pojavile u ponudi u knjižarama. Prvu slikovnicu na hrvatskom jeziku nije napisao Hrvat, nije ju objavio hrvatski nakladnik i nije objavljena u Hrvatskoj. Bila je to *Mala obrazna Biblija ili Poglaviti dogadjaji Staroga i Novoga zakona predstavljeni u 90 obrazih mladeži slavjanskoj prikazana*. Izvorno ju je na mađarskom napisao Alajos Grynaeus, na hrvatski ju je prevela Duhovna mladež sjemeništa đakovačkog, a objavljena je 1854. godine u nakladi Alajosa (Věkoslava) Bučanskog.[82] Kasna pojava slikovnica u domaćoj nakladi objašnjava se potrebom za kritičnom masom kupaca. Slikovnica je u početku, kao i dječja igračka, bila shvaćena kao anoniman proizvod, a ne kao autorsko djelo.[83] Iako se osnovnim izvorom značenja u slikovnici smatra ilustracija, slikovnica se tretirala kao knjiga čije autorstvo potpisuje autor teksta, a najčešće je to bio poznatiji učitelj ili dječji pisac. Ilustracije su tradicionalno bile doživljavane kao nešto što se može, ali i ne mora naći u knjizi, pa se tek kasnije počinje bilježiti ime ilustratora. Iako su slikovnice u Hrvatskoj nastajale po obrascu

[79] Isto, str. 182.
[80] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 29-39.
[81] Isto, str. 23-24.
[82] Isto, str. 159.
[83] Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001. Str. 39.

tekstualizacije slike, a ne prema obrascu ilustracije teksta[84], autorstvo slikovnice pripisivalo se piscu teksta, a ne ilustratoru.[85] Imena ilustratora bila su rijetko navođena, za njih ne saznajemo iz impresuma ili s naslovnice, nego na temelju potpisa na slikama.[86] Zanimljivo je da su nakladnici imali domaće tekstopisce, ali ne i domaće ilustratore. Teško je odgovoriti zašto je to tako jer ne znamo koje su kriterije primjenjivali u odabiru.[87] Pretpostavlja se da su domaći ilustratori bili nezainteresirani za takve angažmane, a da je s druge strane posao pribavljanja stranih ilustratora bio uhodan.[88] Nakladnici imena ilustratora bilježe tek kada počnu ulagati vlastita financijska sredstva u izradu vlastite ilustracije. Slikovni se materijal za prve hrvatske slikovnice nabavljao iz inozemstva (najviše s njemačkog tržišta), pa se tek onda slici dodavao tekst.[89] U razdoblju od 1880. do 1945. godine glavni su izvori ilustracija bili njemački i engleski tiskari.[90]

Prve su slikovnice bile tematske, odnosno slike i tekst u njima okupljala je zajednička tema, a služile su pouci. Osim njih, postojale su i narativne slikovnice koje isto žele poučiti, ali su okrenute i svojoj zabavnoj funkciji.[91]

Već od prvih desetljeća 19. stoljeća za ilustracije se koristi novootkrivena tehnika plošnog tiska (litografija), od tridesetih godina 19. stoljeća izrađuju se litografije u boji, u početku ručno kolorirane, a zatim pomoću tiskarske tehnike, što je pojednostavnilo i pojeftinilo postupak tiskanja. Kromolitografija, odnosno višebojna litografija, imala je važnu ulogu krajem 19. stoljeća u razvoju slikovnica. Na razvoj slikovnica nisu utjecale samo tehnološke promjene, nego i razvoj pedagoških ideja i promjena odnosa prema djetetu.[92]

Prvi koji je imao dovoljno financijskih mogućnosti da se upusti u nakladničko područje dječje knjige, ujedno i zaslužan za široko uvođenje ilustracije u hrvatsku dječju knjigu sredinom 19. stoljeća, bio je Lavoslav Hartman. On je prvi uočio nakon sloma Bachova apsolutizma i germanizacije nedostatak hrvatskih dječjih knjiga te je prvi opremio poučne prirodopisne knjige namijenjene djeci litografijama u boji.[93] Od 1862. godine Hartman je izdavao prirodoslovne

[84] Isto, str. 39.
[85] Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001. Str. 61.
[86] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 23-24.
[87] Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001. Str. 36.-37.
[88] Isto, str. 39.
[89] Isto, str. 61.
[90] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 189.
[91] Isto, str. 182.
[92] Isto, str. 53-54.
[93] Isto, str. 110-111.

knjige Vjenceslava Zaboja Mařika, namijenjene djeci i mladima, raskošno ilustrirane litografijama u boji. Od Ivana Filipovića kupio je 1866. godine prvi hrvatski dječji časopis Bosiljak, od trećeg godišta, i opremao ga ilustracijama.[94]

Hartman je 1863. godine objavio prvu slikovnicu na hrvatskom jeziku objavljenu u Hrvatskoj *Domaće životinje i njihova korist*, a zatim *Malu zviernicu* 1864. godine, *Naravoslovni slikovni Abcdar s poučnimi stihovi,* 1874. godine *Prvu slikovnicu za malu djecu* i *Slikovnicu početnicu,* od kojih nažalost nije sačuvan ni jedan primjerak.[95] Pretpostavlja se da su bile kvalitetne kako bi mogle konkurirati stranim slikovnicama (njemačkim, francuskim) koje je Hartman imao u ponudi u svojoj knjižari.[96] Te su slikovnice bile tematske. Naklada im je bila otisnuta u tiskari Dragutina Albrechta u Zagrebu, barem knjižni blok, dok su slike na debljem papiru dodavane i uvezivane u knjižni blok. Budući da je riječ o litografijama u boji, pretpostavlja se da su vjerojatno kupljene odijeljeno u inozemstvu. Hartmanova odluka da objavi slikovnicu bila je prilično smjela jer je uobičajeni način prodaje dječjih knjiga tada bio preko nagradnih knjiga: nakladnik bi objavio dječju knjigu i onda bi za nju tražio preporuku državnih i vjerskih institucija kojom bi se ta knjiga preporučila za nagradu najboljim učenicima. Tako je problem prodaje većeg dijela naklade bio riješen.[97] Osim što prve slikovnice nisu sačuvane, pa nemamo uvid u original, nego za njih saznajemo iz reklamnih popisa nakladnika, problem u praćenju izdavanja slikovnica predstavlja i to što nakladnici često nisu otisnuli godinu izdanja, pa se približno datiraju pomoću podataka o nakladnicima (npr. pomoću promjene imena, promjene u suvlasničkim odnosima i sl.).[98] Hartman je tada jedini u Hrvatskoj objavljivao slikovnice, ali nije mu namjera bila objavljivati nove i drugačije naslove, nego prevesti postojeće naslove, osvojiti šire tržište (srpsko, mađarsko, njemačko) i spustiti cijenu.[99]

U razdoblju od 1880. do 1918. godine tematske i narativne slikovnice prestaju biti namjenske i mogu biti samo zabavne. Sadržajem i cijenom su pristupačnije široj publici. Najstarija slikovnica koja jest sačuvana potječe iz tog razdoblja. To je slikovnica Josipa Milakovića *Domaće životinje* iz 1885. godine. Ilustrirao ju je H. Leutmann, a izašla je u nakladi Sveučilišne knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler). Iste je godine u Književnoj smotri, u rubrici

[94] Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja" : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 182.
[95] Isto, str. 182.
[96] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 184.
[97] Isto, str. 166.
[98] Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001. Str. 36.
[99] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 184.

Književne novosti, objavljen podatak o dvjema slikovnicama koje objavljuju Kugli i Deutsch: *Milodarke dobroj djeci: nepoderiva slikovnica za malu djecu: 12 tablica bojadisanih slika, tvrdo vezano* te *Milodarke: slikovnica i pripoviedke iz životinjstva*. Budući da Književna smotra ne prenosi ništa o slikovnici koju je objavio Franjo Župan, ne možemo utvrditi koje su se slikovnice te godine prve pojavile na tržištu.[100]

Od 1881. do 1945. Hartmanovi nasljednici Kugli i Deutsch bili su najveći nakladnici dječjih knjiga, osobito slikovnica.[101] Na njima najčešće nije otisnuta godina izdanja, a rijetko se navodi i ime ilustratora. Prve hrvatske ilustracije u boji objavljene su u *Narodnim pripovijetkama za mladež : sa 8 originalnijeh slika u crno, i s 3 slike u bojama po nacrtu prof. Rogulje*, u nakladničkom nizu Spisi za mladež nakladnika Kuglija i Deutscha, a autor im je Milan Rogulja, nastavnik risanja u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu.[102]

5. Prikazi odabranih knjiga

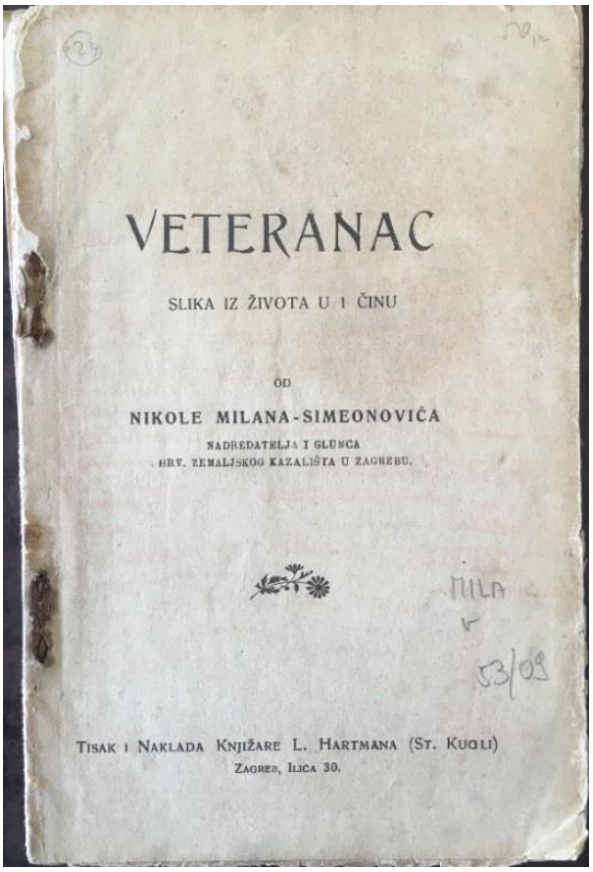
5.1. Kazališna biblioteka

Slijedi analiza djela objavljenih u Kuglijevoj Kazališnoj biblioteci koje su dostupne u Knjižnicama grada Zagreba.

1. Veteranac : slika iz života u jednom činu / Nikola Milan Simeonović. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1908?]. - 17 str. ; 19 cm. – (Hrvatska kazališna biblioteka ; br. 30).

Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 9.), iz koje saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30. Godina izdanja nije otisnuta. Ilustracija se nalazi samo u zaglavlju 3. stranice i nije u boji (Slika 10.). Na zadnjoj stranici (Slika 11.) i unutrašnjoj strani stražnjih korica otisnut je popis djela objavljenih u Hrvatskoj kazališnoj biblioteci s cijenama.

[100] Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001. Str. 33.
[101] Isto, str. 30.
[102] Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017. Str. 118.

VETERANAC

SLIKA IZ ŽIVOTA U 1 ČINU

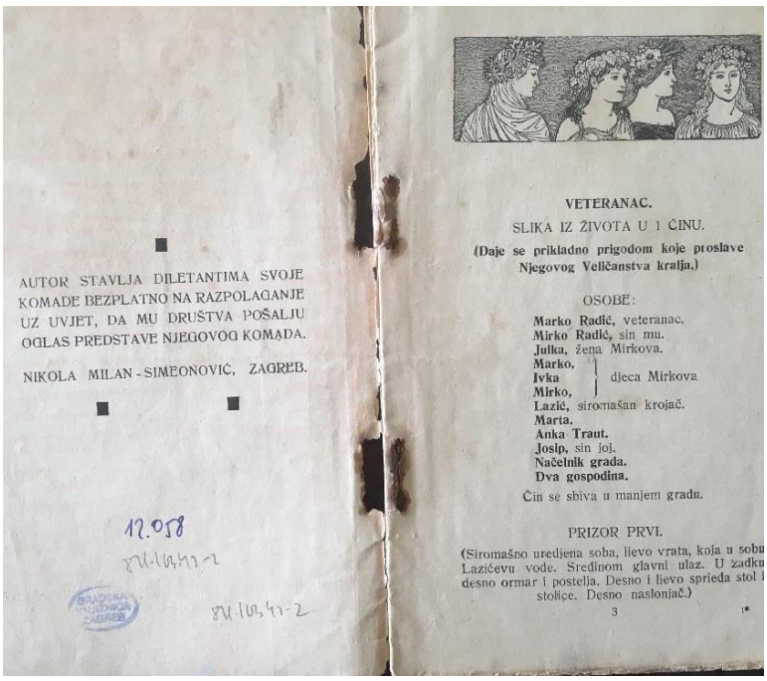
ÓD

NIKOLE MILANA-SIMEONOVIĆA

NADREDATELJA I GLUMCA
HRV. ZEMALJSKOG KAZALIŠTA U ZAGREBU.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI)
ZAGREB, ILICA 30.

Slika 9. Veteranac, glavna naslovna stranica

AUTOR STAVLJA DILETANTIMA SVOJE KOMADE BEZPLATNO NA RAZPOLAGANJE UZ UVJET, DA MU DRUŠTVA POŠALJU OGLAS PREDSTAVE NJEGOVOG KOMADA.

NIKOLA MILAN-SIMEONOVIĆ, ZAGREB.

VETERANAC.

SLIKA IZ ŽIVOTA U 1 ČINU.

(Daje se prikladno prigodom koje proslave Njegovog Veličanstva kralja.)

OSOBE:

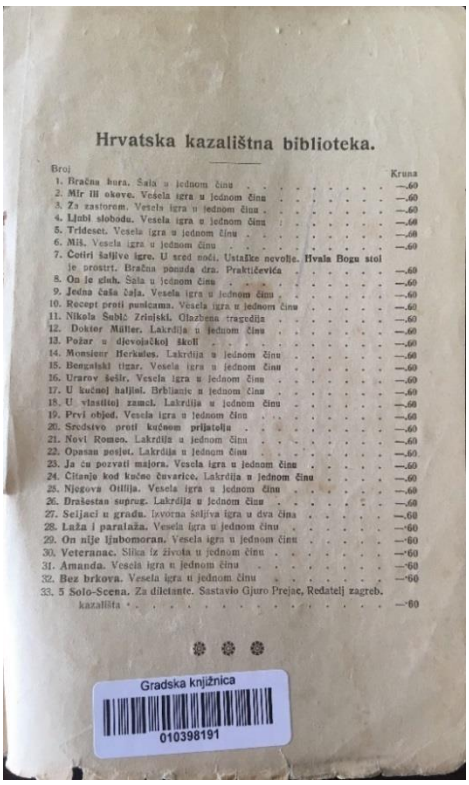
Marko Radić, veteranac.
Mirko Radić, sin mu.
Julka, žena Mirkova.
Marko, Ivka, Mirko, djeca Mirkova
Lazić, siromašan krojač.
Marta.
Anka Traut.
Josip, sin joj.
Načelnik grada.
Dva gospodina.

Čin se sbiva u manjem gradu.

PRIZOR PRVI.

(Siromašno uredjena soba, lievo vrata, koja u sobu Lazićevu vode. Sredinom glavni ulaz. U zadku desno ormar i postelja. Desno i lievo sprieda stol stolice. Desno naslonjač.)

3

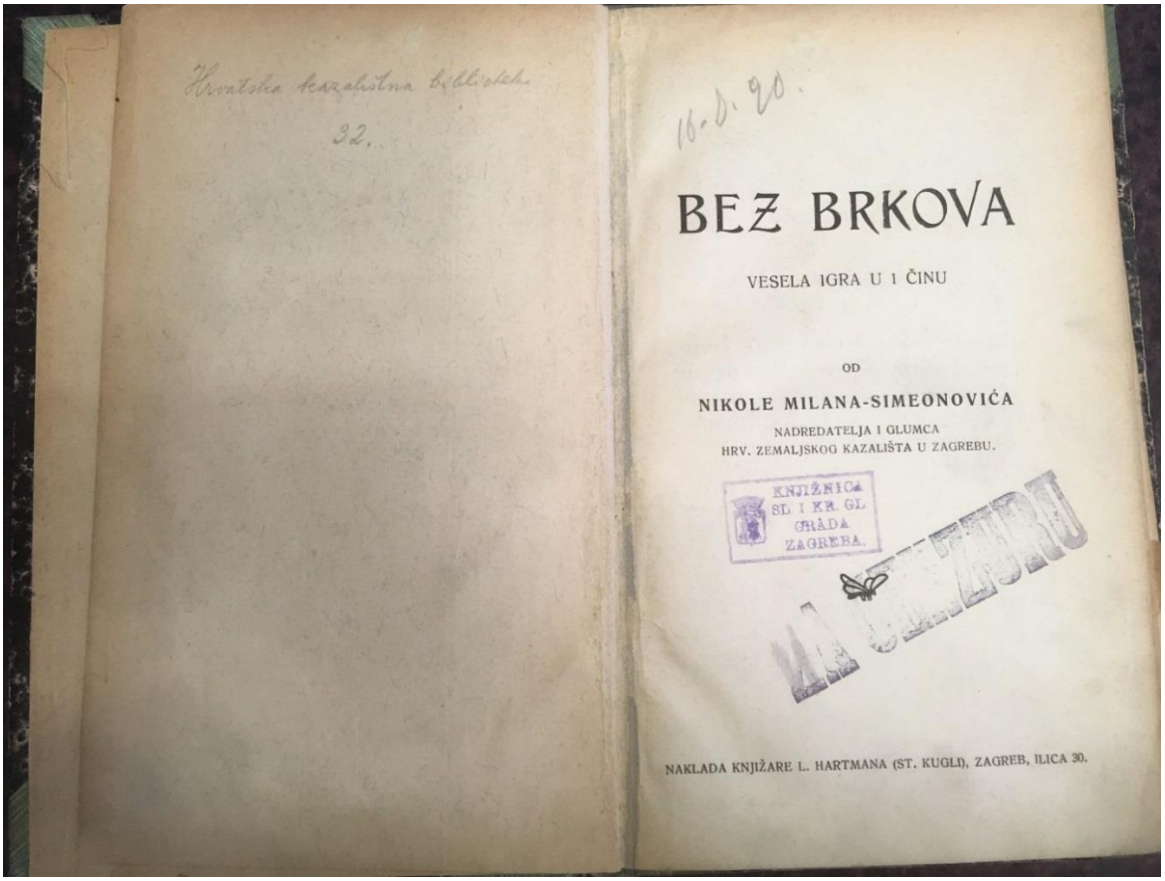
Hrvatska kazališna biblioteka.

Broj		Kruna
1.	**Bračna bura.** Šala u jednom činu	—.60
2.	**Mir ili okove.** Vesela igra u jednom činu	—.60
3.	**Za zastorom.** Vesela igra u jednom činu	—.60
4.	**Ljubi slobodu.** Vesela igra u jednom činu	—.60
5.	**Trideset.** Vesela igra u jednom činu	—.60
6.	**Mik.** Vesela igra u jednom činu	—.60
7.	**Četiri ljubive igre.** U sred noći. Ustaške nevolje. Hvala Bogu stoi je prostrt. Bračna ponuda ćra. Praktičevića	—.60
8.	**On je glah.** Šala u jednom činu	—.60
9.	**Jedna čaša čaja.** Vesela igra u jednom činu	—.60
10.	**Recept proti pusicama.** Vesela igra u jednom činu	—.60
11.	**Nikola Šubić Zrinjski.** Glazbena tragedija	—.60
12.	**Doktor Müller.** Lakrdija u jednom činu	—.60
13.	**Požar u djevojačkoj školi**	—.60
14.	**Monsieur Herkules.** Lakrdija u jednom činu	—.60
15.	**Bengalski ilgar.** Vesela igra u jednom činu	—.60
16.	**Urarov šešir.** Vesela igra u jednom činu	—.60
17.	**U kućnoj haljini.** Brbljanje u jednom činu	—.60
18.	**U vlastitoj zamci.** Lakrdija u jednom činu	—.60
19.	**Prvi objed.** Vesela igra u jednom činu	—.60
20.	**Sredstvo proti kućnom prijatelju**	—.60
21.	**Novi Romeo.** Lakrdija u jednom činu	—.60
22.	**Opasan posjet.** Lakrdija u jednom činu	—.60
23.	**Ja ću povrati majora.** Vesela igra u jednom činu	—.60
24.	**Čitanje kod kućne čuvarice.** Lakrdija u jednom činu	—.60
25.	**Njegova Otilija.** Vesela igra u jednom činu	—.60
26.	**Draženstan suprug.** Lakrdija u jednom činu	—.60
27.	**Seljanci u gradu.** Izvorna šaljiva igra u dva čina	—.60
28.	**Laža i paralaža.** Vesela igra u jednom činu	—.60
29.	**On nije ljubomoran.** Vesela igra u jednom činu	—.60
30.	**Veteranac.** Slika iz života u jednom činu	—.60
31.	**Amanda.** Vesela igra u jednom činu	—.60
32.	**Bez brkova.** Vesela igra u jednom činu	—.60
33.	**5 Solo-Scena.** Za diletante. Sastavio Gjuro Prejac, Redatelj zagreb. kazališta	—.60

Slika 10. Veteranac, zaglavlje treće stranice s ilustracijom

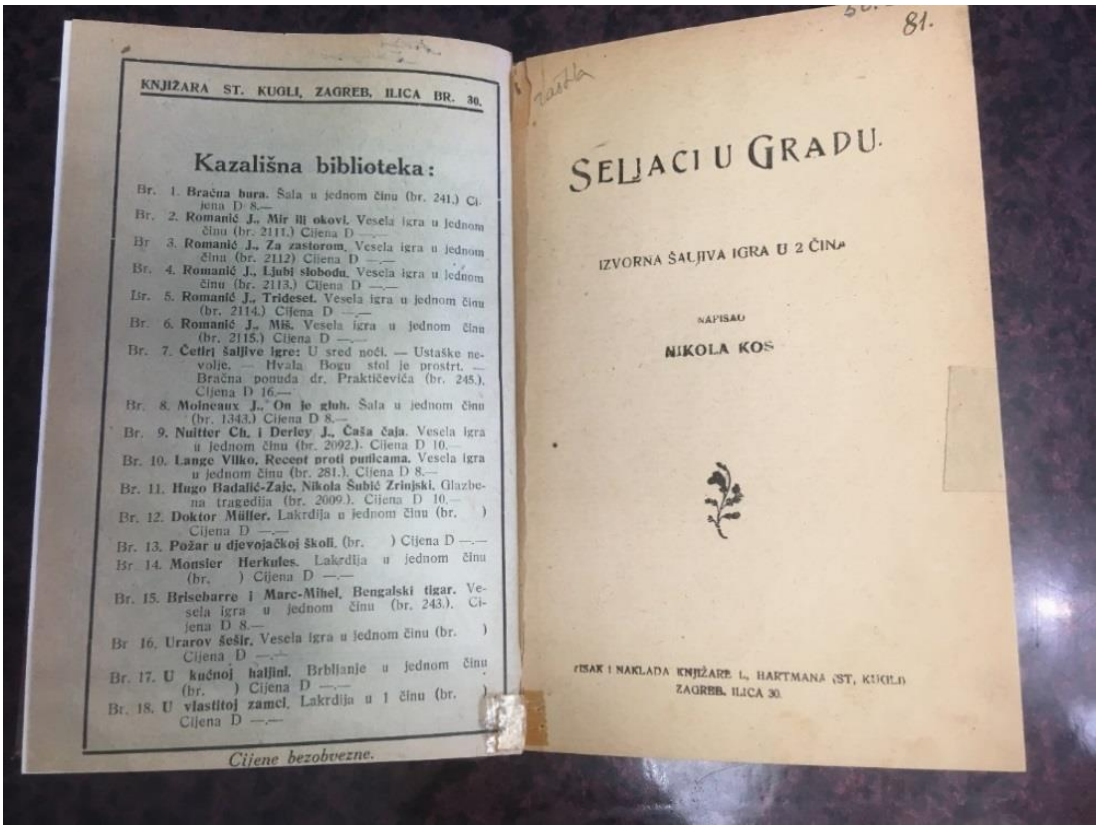
Slika 11. Popis djela Hrvatske kazališne biblioteke s cijenama

2. Bez brkova : vesela igra u 1 činu / Nikola Milan Simeonović. - Zagreb : Naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1909?]. - 25 str. ; 19 cm. – (Hrvatska kazališna biblioteka ; br. 32).
Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 12.), iz koje saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30. Godina izdanja nije otisnuta. Na zadnjoj stranici i unutrašnjoj strani stražnjih korica otisnut je popis djela objavljenih u Hrvatskoj kazališnoj biblioteci (s cijenama).

Slika 12. Bez brkova, glavna naslovna stranica

3. Seljaci u gradu : izvorna šaljiva igra u dva čina : (sa 5 lica) / Nikola Kos. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1908?]. - 24 str. ; 18 cm. – (Kazališna biblioteka ; br. 27).
Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 13.), iz koje saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30. Godina izdanja nije otisnuta. Na stranici ispred naslovne (Slika 13.) otisnut je popis izdanja Kazališne biblioteke s cijenama, a za ostala Kuglijeva izdanja (romane, pripovijesti, novele i crtice) na posljednjih pet stranica (s cijenama) (Slika 14. i 15.).

KNJIŽARA ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA BR. 30.

Kazališna biblioteka:

Br. 1. **Bračna hura.** Šala u jednom činu (br. 241.) Cijena D 8.—

Br. 2. **Romanić J., Mir ili okovi.** Vesela igra u jednom činu (br. 2111.) Cijena D —.—

Br. 3. **Romanić J., Za zastorom.** Vesela igra u jednom činu (br. 2112) Cijena D —.—

Br. 4. **Romanić J., Ljubi slobodu.** Vesela igra u jednom činu (br. 2113.) Cijena D —.—

Br. 5. **Romanić J., Trideset.** Vesela igra u jednom činu (br. 2114.) Cijena D —.—

Br. 6. **Romanić J., Miš.** Vesela igra u jednom činu (br. 2115.) Cijena D —.—

Br. 7. **Četiri šaljive igre:** U sred noći. — Ustaške nevolje. — Hvala Bogu stol je prostrt. — Bračna ponuda dr. Praktičevića (br. 245.). Cijena D 16.—

Br. 8. **Molneaux J., On je gluh.** Šala u jednom činu (br. 1343.) Cijena D 8.—

Br. 9. **Nuitter Ch. i Derley J., Čaša čaja.** Vesela igra u jednom činu (br. 2092.). Cijena D 10.—

Br. 10. **Lange Vilko, Recept proti puricama.** Vesela igra u jednom činu (br. 281.). Cijena D 8.—

Br. 11. **Hugo Badalić-Zajc, Nikola Šubić Zrinjski.** Glazbena tragedija (br. 2009.). Cijena D 10.—

Br. 12. **Doktor Müller.** Lakrdija u jednom činu (br.) Cijena D —.—

Br. 13. **Požar u djevojačkoj školi.** (br.) Cijena D —.—

Br. 14. **Monsier Herkules.** Lakrdija u jednom činu (br.) Cijena D —.—

Br. 15. **Brisebarre i Marc-Mihel, Bengalski tigar.** Vesela igra u jednom činu (br. 243.). Cijena D 8.—

Br. 16. **Urarov šešir.** Vesela igra u jednom činu (br.) Cijena D —.—

Br. 17. **U kućnoj haljini.** Brbljanje u jednom činu (br.) Cijena D —.—

Br. 18. **U vlastitoj zamci.** Lakrdija u 1 činu (br.) Cijena D —.—

Cijene bezobvezne.

81.

SELJACI U GRADU.

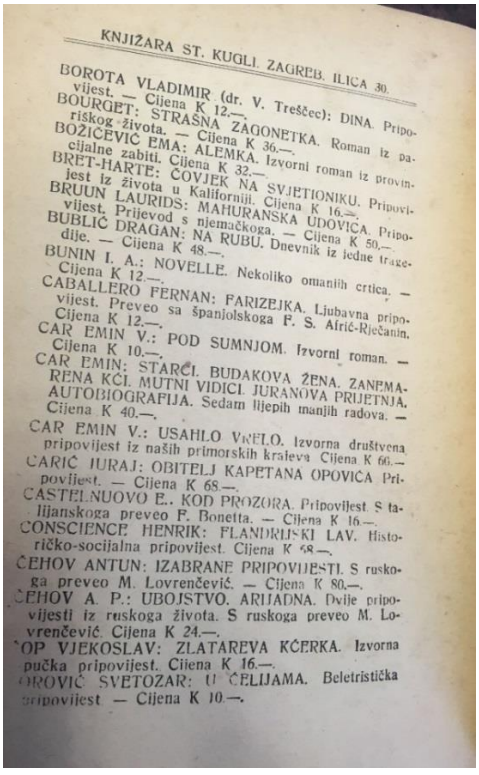
IZVORNA ŠALJIVA IGRA U 2 ČINA

NAPISAO

NIKOLA KOS

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI)
ZAGREB, ILICA 30.

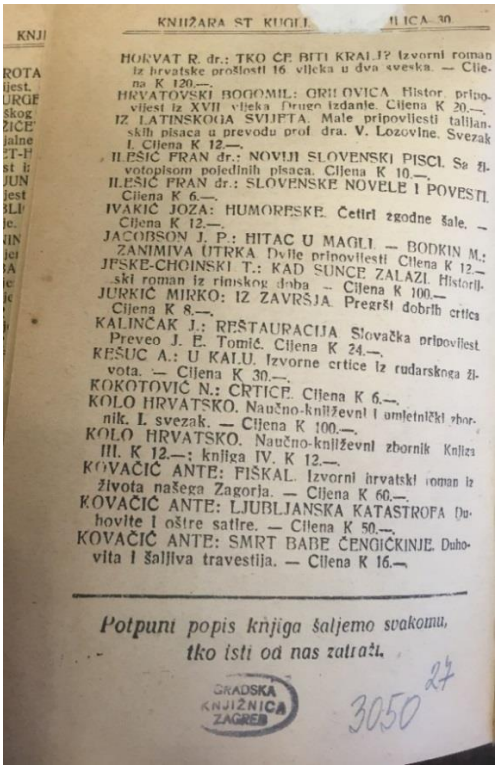
Slika 13. Seljaci u gradu, glavna naslovna stranica i stranica ispred naslovne stranice s popisom djela Kazališne biblioteke

KNJIŽARA ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA 30.

BOROTA VLADIMIR (dr. V. Treščec): DINA. Pripovijest. — Cijena K 12.—.
BOURGET: STRAŠNA ZAGONETKA. Roman iz pariškog života. — Cijena K 36.—.
BOŽIČEVIĆ EMA: ALEMKA. Izvorni roman iz provincijalne zabiti. Cijena K 32.—.
BRET-HARTE: ČOVJEK NA SVJETIONIKU. Pripovijest iz života u Kaliforniji. Cijena K 16.—.
BRUUN LAURIDS: MAHURANSKA UDOVICA. Pripovijest. Prijevod s njemačkoga. — Cijena K 50.—.
BUBLIĆ DRAGAN: NA RUBU. Dnevnik iz jedne tragedije. — Cijena K 48.—.
BUNIN I. A.: NOVELLE. Nekoliko omanjih crtica. — Cijena K 12.—.
CABALLERO FERNAN: FARIZEJKA. Ljubavna pripovijest. Preveo sa španjolskoga F. S. Afrić-Rječanin. Cijena K 12.—.
CAR EMIN V.: POD SUMNJOM. Izvorni roman. — Cijena K 10.—.
CAR EMIN: STARČI. BUDAKOVA ŽENA. ZANEMARENA KĆI. MUTNI VIDICI. JURANOVA PRIJETNJA. AUTOBIOGRAFIJA. Sedam ljepih manjih radova. — Cijena K 40.—.
CAR EMIN V.: USAHLO VRELO. Izvorna društvena pripovijest iz naših primorskih krajeva Cijena K 66.—
CARIĆ JURAJ: OBITELJ KAPETANA OPOVIĆA. Pripovijest. — Cijena K 68.—.
CASTELNUOVO E.: KOD PROZORA. Pripovijest. S talijanskoga preveo F. Bonetta. — Cijena K 16.—.
CONSCIENCE HENRIK: FLANDRIJSKI LAV. Historičko-socijalna pripovijest. Cijena K 58.—.
ČEHOV ANTUN: IZABRANE PRIPOVIJESTI. S ruskoga preveo M. Lovrenčević. — Cijena K 80.—.
ČEHOV A. P.: UBOJSTVO. ARIJADNA. Dvije pripovijesti iz ruskoga života. S ruskoga preveo M. Lovrenčević. Cijena K 24.—.
ČOP VJEKOSLAV: ZLATAREVA KĆERKA. Izvorna pučka pripovijest. Cijena K 16.—.
ČOROVIĆ SVETOZAR: U ČELIJAMA. Beletristička pripovijest. — Cijena K 10.—.

Slika 14. Popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

KNJIŽARA ST. KUGLI ILICA 30.

HORVAT R. dr.: TKO ĆE BITI KRALJ? Izvorni roman iz hrvatske prošlosti 16. vieka u dva sveska. — Cijena K 120.—.
HRVATOVSKI BOGOMIL: ORLOVICA. Histor. pripovijest iz XVII vieka. Drugo izdanje. Cijena K 20.—.
IZ LATINSKOGA SVIJETA. Male pripovijesti talijanskih pisaca u prevodu prof. dra. V. Lozovine. Svezak I. Cijena K 12.—.
ILEŠIĆ FRAN dr.: NOVIJI SLOVENSKI PISCI. Sa životopisom pojedinih pisaca. Cijena K 10.—.
ILEŠIĆ FRAN dr.: SLOVENSKE NOVELE I POVESTI. Cijena K 6.—.
IVAKIĆ JOZA: HUMORPSKE. Četiri zgodne šale. — Cijena K 12.—.
JACOBSON J. P.: HITAC U MAGLI. — BODKIN M.: ZANIMIVA UTRKA. Dvije pripovijesti. Cijena K 12.—
JESKE-CHOINSKI T.: KAD SUNCE ZALAZI. Historijski roman iz rimskog doba. — Cijena K 100.—
JURKIĆ MIRKO: IZ ZAVRŠJA. Pregršt dobrih crtica. Cijena K 8.—.
KALINČAK J.: RESTAURACIJA. Slovačka pripovijest. Preveo J. E. Tomić. Cijena K 24.—.
KESUC A.: U KALU. Izvorne crtice iz rudarskoga života. — Cijena K 30.—.
KOKOTOVIĆ N.: CRTICE. Cijena K 6.—.
KOLO HRVATSKO. Naučno-književni i umjetnički zbornik. I. svezak. — Cijena K 100.—.
KOLO HRVATSKO. Naučno-književni zbornik. Knjiga III. K 12.—; knjiga IV. K 12.—.
KOVAČIĆ ANTE: FIŠKAL. Izvorni hrvatski roman iz života našega Zagorja. — Cijena K 60.—.
KOVAČIĆ ANTE: LJUBLJANSKA KATASTROFA. Duhovite i oštre satire. — Cijena K 50.—.
KOVAČIĆ ANTE: SMRT BABE ČENGIĆKINJE. Duhovita i šaljiva travestija. — Cijena K 16.—.

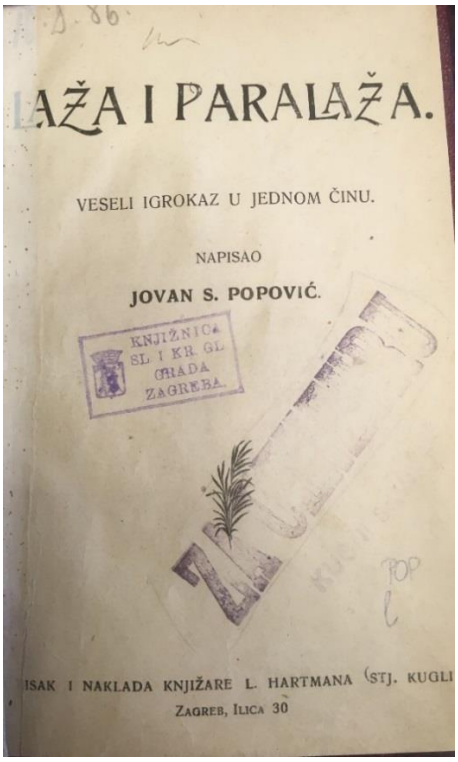
Potpuni popis knjiga šaljemo svakomu, tko isti od nas zatraži.

GRADSKA KNJIŽNICA ZAGREB
3050 27

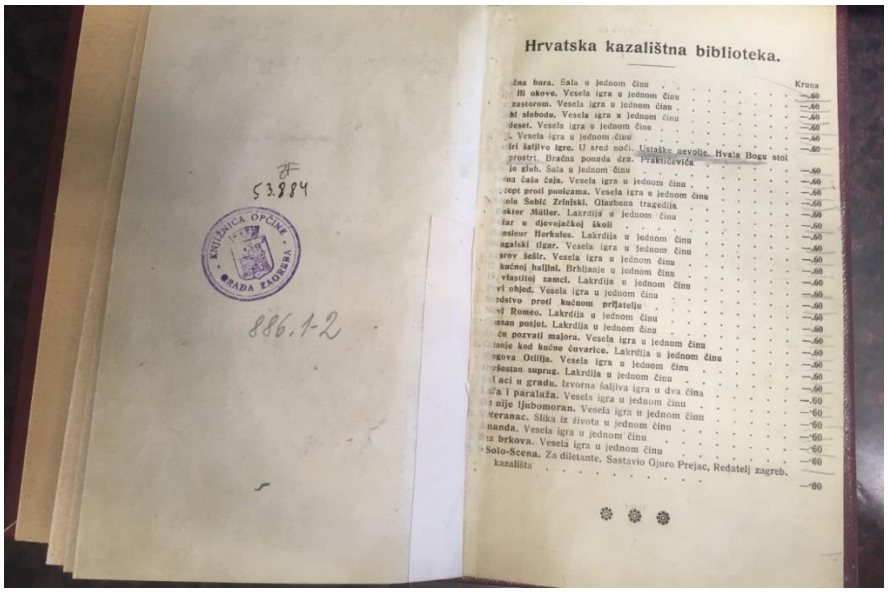
Slika 15. Popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

4. Laža i paralaža : veseli igrokaz u jednom činu / Jovan S. Popović. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (Stj. Kugli), [1908?]. - 29 str. ; 18 cm. – (Hrvatska kazališna biblioteka ; br. 28).

Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 16.), iz koje saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30. Godina izdanja nije otisnuta. Popis izdanja Kazališne biblioteke (s cijenama) nalazi se na stranici iza naslovne stranice, a za ostala Kuglijeva izdanja na kraju publikacije (Slika 17).

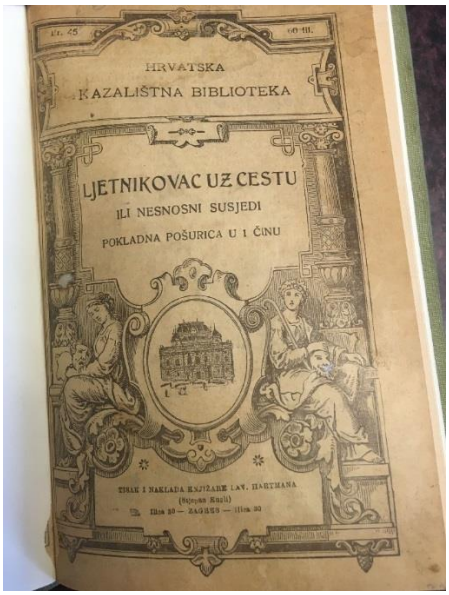
Slika 16. Laža i paralaža, glavna naslovna stranica

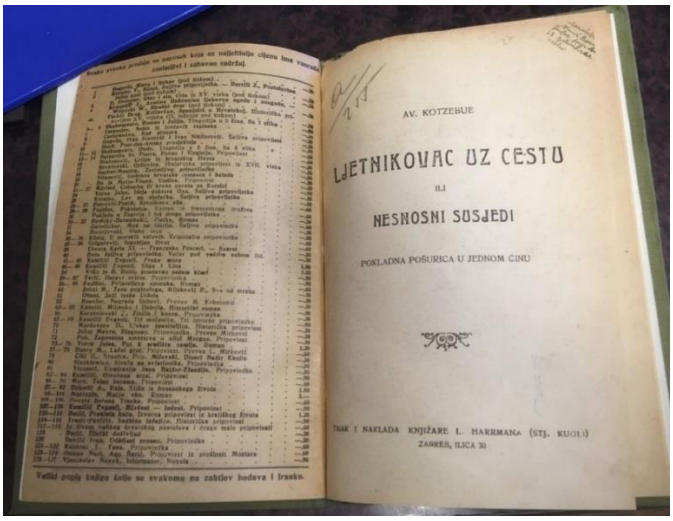
Slika 17. Laža i paralaža, popis izdanja Hrvatske kazališne biblioteke

5. Ljetnikovac uz cestu ili nesnosni susjedi : pokladna pošurica u 1 činu / [August] Kotzebue. - Zagreb : Tisak i naklada L. Hartmana (St. Kugli), [1911?]. - 29 str. : ilustr. ; 19 cm. – (Hrvatska kazališna biblioteka ; br. 45).

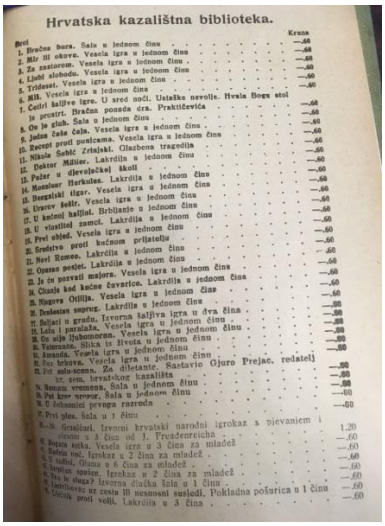
Publikacija ima meke ilustrirane korice na kojima se nalazio podatak o broju u nizu Hrvatska kazališna biblioteka (br. 45) te cijena (60 fil.) (Slika 18.). Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 19.), a s nje saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30. Godina izdanja nije otisnuta. Popis izdanja Kazališne biblioteke (s cijenama) objavljen je na kraju publikacije (Slika 20.), a na stranici ispred naslovne stranice popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama (Slika 19.).

Slika 18. Ljetnikovac uz cestu, korice

Slika 19. Ljetnikovac uz cestu, glavna naslovna stranica i stranica ispred naslovne stranice s popisom ostalih Kuglijevih izdanja

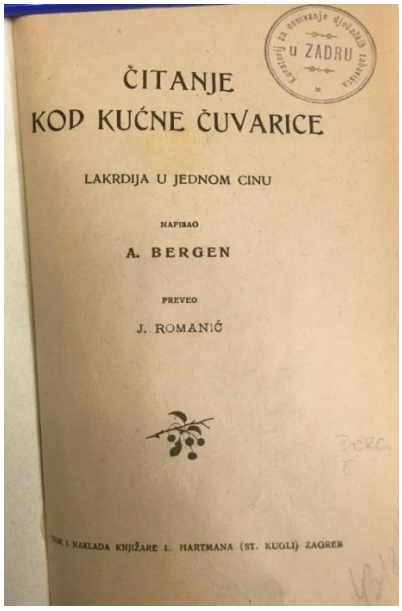
Slika 20. Ljetnikovac uz cestu, popis izdanja Hrvatske kazališne biblioteke s cijenama

6. Čitanje kod kućne čuvarice : lakrdija u jednom činu / A. Bergen ; preveo J. Romanić. - Zagreb : Tisak i naklada L. Hartmana (St. Kugli), [1907?]. - 26 str. : ilustr. ; 20 cm. – (Hrvatska kazališna biblioteka ; br. 24).

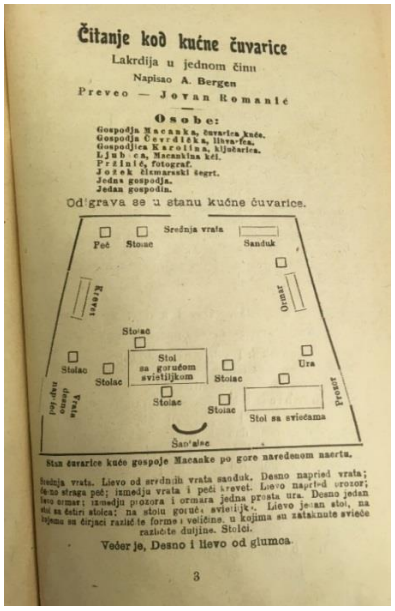
Publikacija je imala meke ilustrirane korice na kojima se nalazio podatak o broju niza Hrvatska kazališna biblioteka (br. 24) te cijena (60 fil.) (slika 21.). Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 22.). Godina izdanja nije otisnuta. Na trećoj stranici je skica stana u kojem se odvija drama (Slika 23.).

Slika 21. Čitanje kod kućne čuvarice, korice

Slika 22. Čitanje kod kućne čuvarice, glavna naslovna stranica

Slika 23. Čitanje kod kućne čuvarice, skica stana

5.2. Dječje knjige

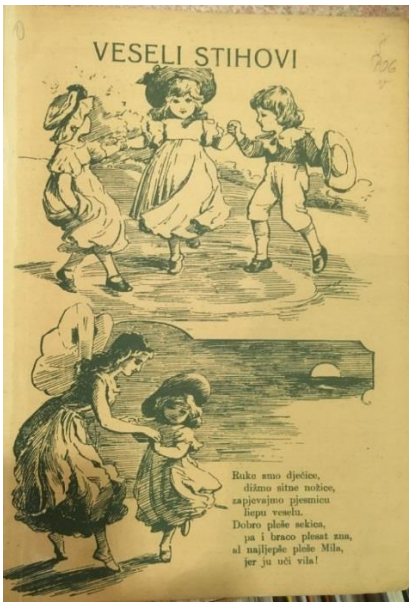
U nastavku slijedi analiza Kuglijevih izdanja dječjih knjiga koje su dostupne u Hrvatskom centru za dječju knjigu.

1. Veseli stihovi / Milka Pogačić ; - [Zagreb] : [Naklada St. Kugli?], [19--?]. - [10] str. : ilustr. ; 26 cm.

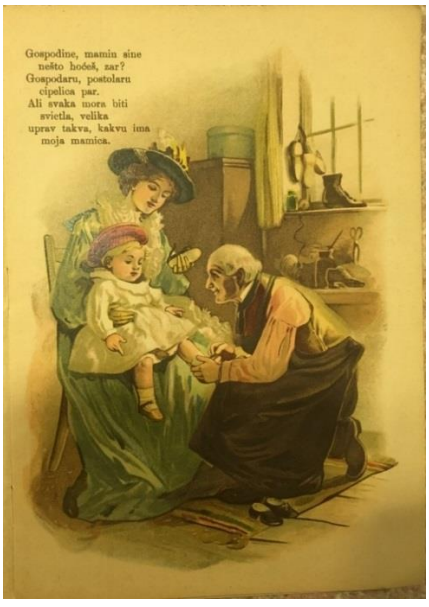
Slikovnica mekih korica ilustriranih u boji (Slika 24.), bez glavne naslovne stranice. Ilustracije su bez boje (Slika 25.) i u boji (Slika 26.), dominiraju nad tekstom, ali ne saznajemo ime ilustratora. Godina i naziv izdavača nisu otisnuti.

Slika 24. Veseli stihovi, korice

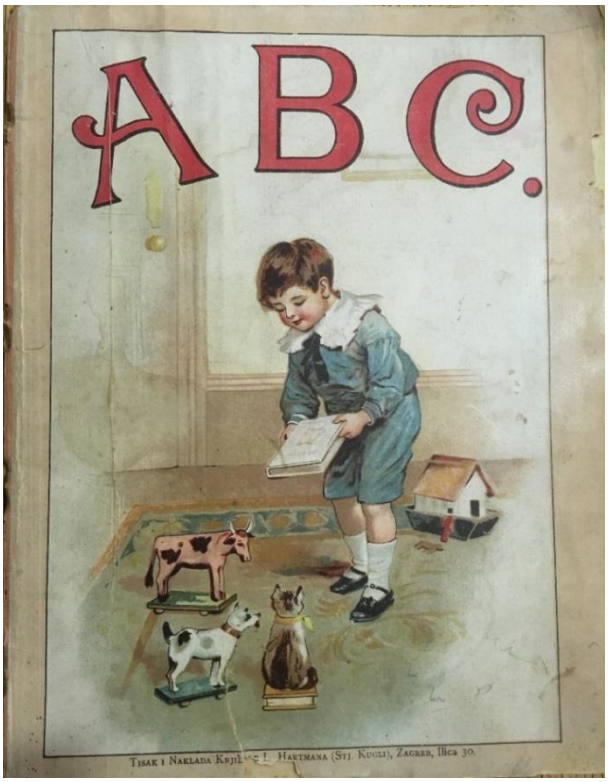
Slika 25. Veseli stihovi, ilustracija

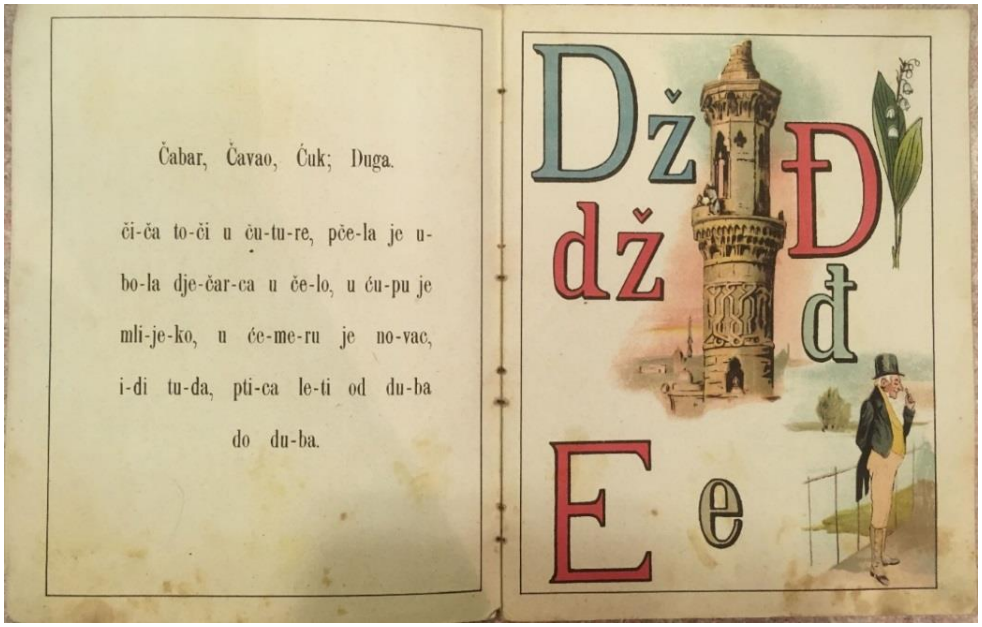
Slika 26. Veseli stihovi, ilustracija

2. ABC. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1915?]. - [24] str. : ilustr. ; 26 cm.

Slovarica za učenje slova i početno čitanje; mekih korica ilustriranih u boji (Slika 27.). Na koricama je otisnut naziv i ulica izdavača (Ilica 30). Godina izdanja nije navedena. Ilustracije su u boji (Slika 28.), ali nije navedeno ime ilustratora.

Slika 27. ABC, korice

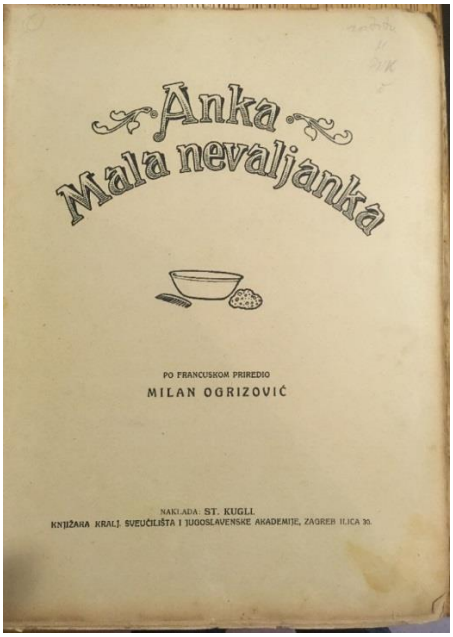
Slika 28. ABC, ilustracija

3. Anka, mala nevaljanka / po francuskom priredio Milan Ogrizović. - Zagreb : Naklada St. Kugli, [19--?]. - [32] str. : ilustr. ; 32 cm.

Slikovnica tvrdih ilustriranih korica na kojima su otisnuti naziv i ulica izdavača (Ilica 30) (Slika 29.). Na glavnoj naslovnoj stranici osim naslova i izdavača otisnuto je i ime priređivača (Slika 30.). Nije otisnuta godina izdanja. Ilustracije su u boji (Slika 31.) i bez boje. Podjednako su zastupljeni tekst i slika.

Slika 29. Anka, mala nevaljanka, korice

Slika 30. Anka, mala nevaljanka, glavna naslovna stranica

Slika 31. Anka, mala nevaljanka, ilustracija

4. Nova slikovnica. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1880?]. - [10] str. : ilustr. ; 29 cm.

Slikovnica mekih korica ilustriranih u boji na kojima je otisnut naziv izdavača i ulica (Ilica 30) te cijena (80 f) (Slika 32.). Nema glavnu naslovnu stranicu. Nije otisnuta godina izdanja. Ilustracije su u boji (Slika 33.) i bez boje (Slika 34.), ime ilustratora nije navedeno.

Slika 32. Nova slikovnica, korice

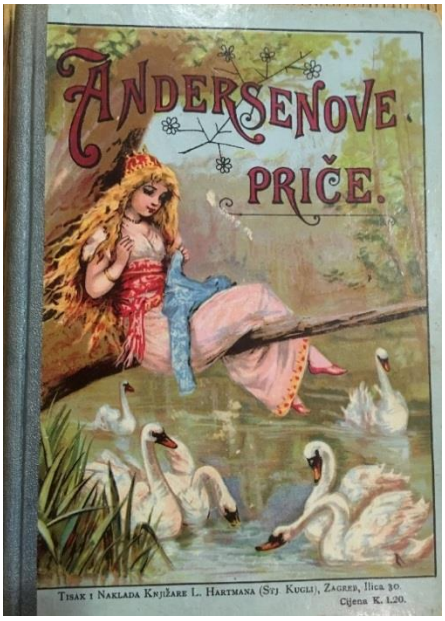
Slika 33. Nova slikovnica, ilustracija

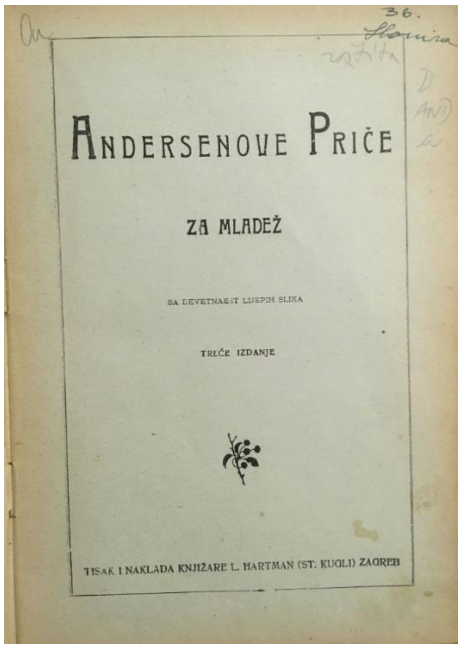
Slika 34. Nova slikovnica, ilustracija

5. Andersenove priče za mladež : sa devetnaest lijepih slika / Hans Christian Andersen. - 3. izd. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), [1880?]. - 151 str. : ilustr. ; 21 cm.

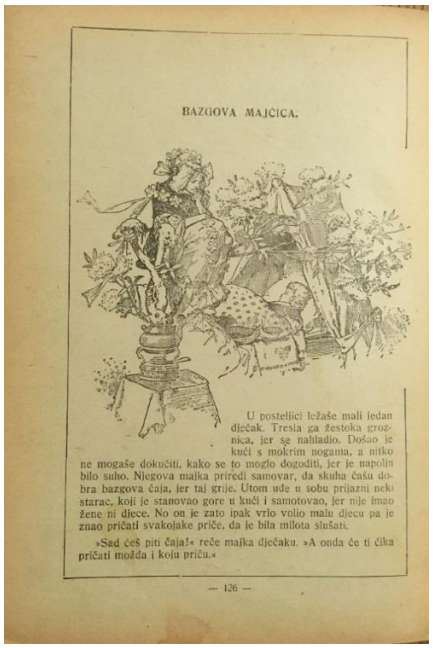
Dječja knjiga, tvrdih korica ilustriranih u boji na kojima je s prednje strane otisnut naziv i ulica izdavača (Ilica 30) i cijena (1, 20 K) (Slika 35.). Na glavnoj naslovnoj stranici (Slika 36.) saznajemo (osim naslova i izdavača) da je riječ o 3. izdanju i da je opremljena s 19 ilustracija. Ilustracije nisu u boji (Slika 37.), nije navedeno ime ilustratora. Na kraju knjige nalazi se sadržaj.

Slika 35. Andersenove priče za mladež, korice

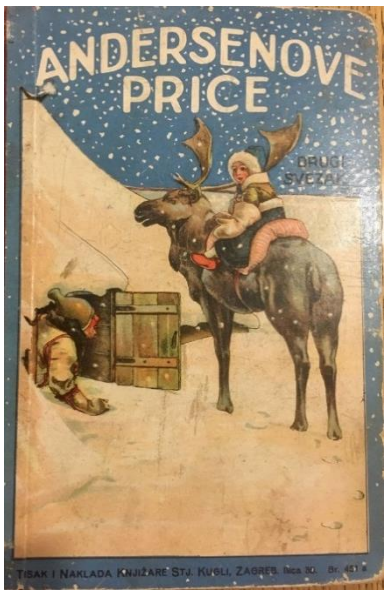
Slika 36. Andersenove priče za mladež, glavna naslovna stranica

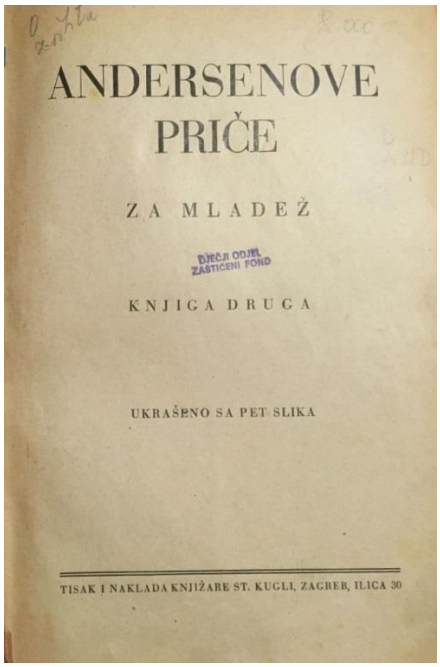
Slika 37. Andersenove priče za mladež, ilustracija

6. Andersenove priče za mladež : knjiga druga : ukrašeno sa pet slika / Hans Christian Andersen. - Zagreb : Tisak i naklada Knjižare Stj. Kugli, [19--?]. - 137 str. : ilustr. ; 21 cm.

Dječja knjiga, tvrdih korica s ilustracijom u boji na kojima je s prednje strane otisnut naziv izdavača, adresa (Ilica 30) i br. 451 a (Slika 38.). Osim podataka o naslovu, izdavaču i izdanju, na glavnoj naslovnoj stranici (Slika 39.) saznajemo da je opremljena s pet ilustracija, a nakon nje slijedi sadržaj. Ilustracije nisu u boji, a ime ilustratora nije navedeno. Na posljednjim dvjema stranicama i na unutrašnjoj strani stražnjeg dijela korica otisnut je popis Kuglijevih izdanja sa slikama korica i cijenom (Slika 40.).

Slika 38. Andersenove priče za mladež, korice

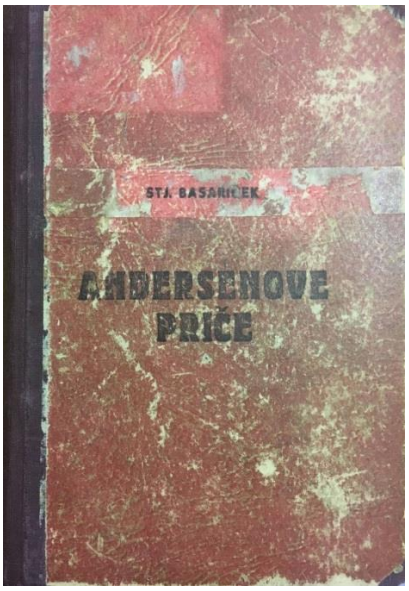
Slika 39. Andersenove priče za mladež, glavna naslovna stranica

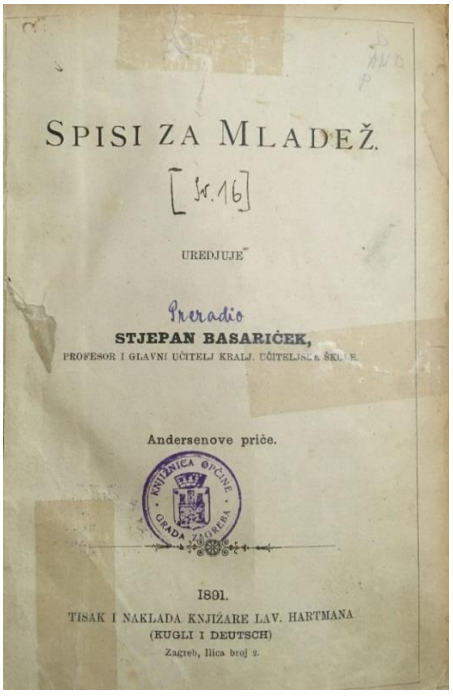
Slika 40. Andersenove priče za mladež, popis Kuglijevih izdanja sa slikama korica i cijenom

7. Andersenove priče / Hans Christian Andersen ; uređuje Stjepan Basariček. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch), 1891. - 167 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Spisi za mladež ; br. 16).

Dječja knjiga, tvrdih korica bez ilustracije na kojoj je otisnut naslov i ime priređivača (Slika 41.). Na glavnoj naslovnoj stranici (Slika 42.), osim naslova i imena priređivača, otisnut je izdavač, ulica (Ilica 2), godina izdanja (1891.) i naziv serije (Spisi za mladež, br. 16). Ilustracije nisu u boji (Slika 43.), ne saznajemo ime ilustratora. Na kraju publikacije nalazi se sadržaj.

Slika 41. Andersenove priče, korice

SPISI ZA MLADEŽ.

[br. 16]

UREDJUJE

Priredio

STJEPAN BASARIČEK,

Andersenove priče.

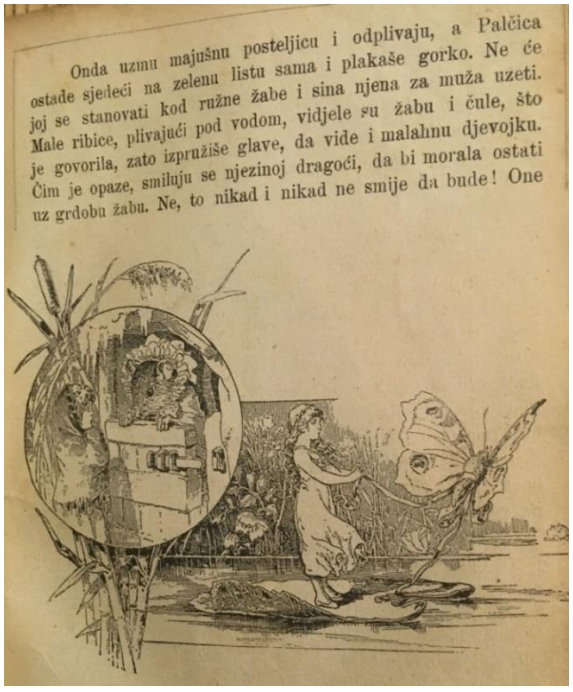
1891.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE LAV. HARTMANA

(KUGLI I DEUTSCH)

Zagreb, Ilica broj 2.

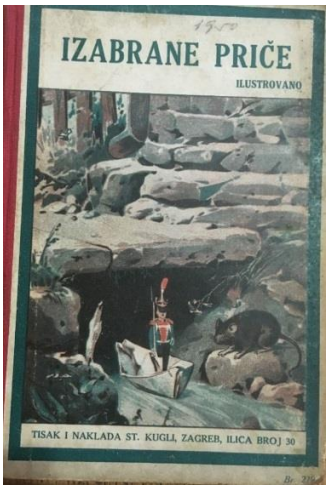
Slika 42. Andersenove priče, glavna naslovna stranica

Onda uzmu majušnu posteljicu i odplivaju, a Palčica ostade sjedeći na zelenu listu sama i plakaše gorko. Ne će joj se stanovati kod ružne žabe i sina njena za muža uzeti. Male ribice, plivajući pod vodom, vidjele su žabu i čule, što je govorila, zato izpružiše glave, da vide i malahnu djevojku. Čim je opaze, smiluju se njezinoj dragoći, da bi morala ostati uz grdobu žabu. Ne, to nikad i nikad ne smije da bude! One

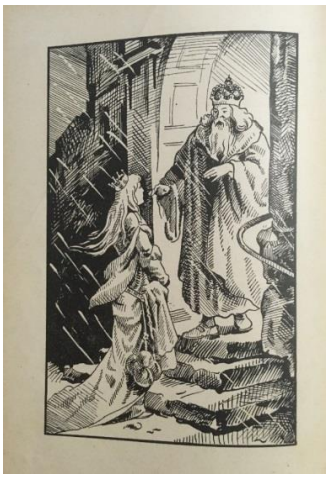
Slika 43. Andersenove priče, ilustracija

8. Izabrane priče : sa šest slika : [ilustrovano] / priredio Vjekoslav Čop. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare St. Kugli, [1900?]. - 67 str. : ilustr. ; 21 cm.

Dječja knjiga, tvrdih ilustriranih korica na kojima je otisnut naziv i ulica izdavača (Ilica 30) (Slika 44.). Sadržaj se nalazi nakon glavne naslovne stranice. Ilustracije nisu u boji (Slika 45.), nije navedeno ime ilustratora.

Slika 44. Izabrane priče, korice

Slika 45. Izabrane priče, ilustracija

9. Vrtlar i njegov magarac : sto i pedeset kratkih pripovijesti svezak IV. / Christoph von Schmid. - Zagreb : Tisak i naklada St. Kugli, [188?]. - 97-116 str. ; 22 cm. – (Pripovijesti djeda Nike ; br. 45).

Publikacija mekih korica ilustriranih u boji (Slika 46.). S unutrašnje strane prednjih i stražnjih korica nalazi se popis Kuglijevih izdanja s cijenama (i ilustracijom korica djela Oliver Twist i Gubavac), a tu saznajemo da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30 (Slika 47.). Godina izdanja nije otisnuta. Nije ilustrirana.

Slika 46. Vrtlar i njegov magarac, korice

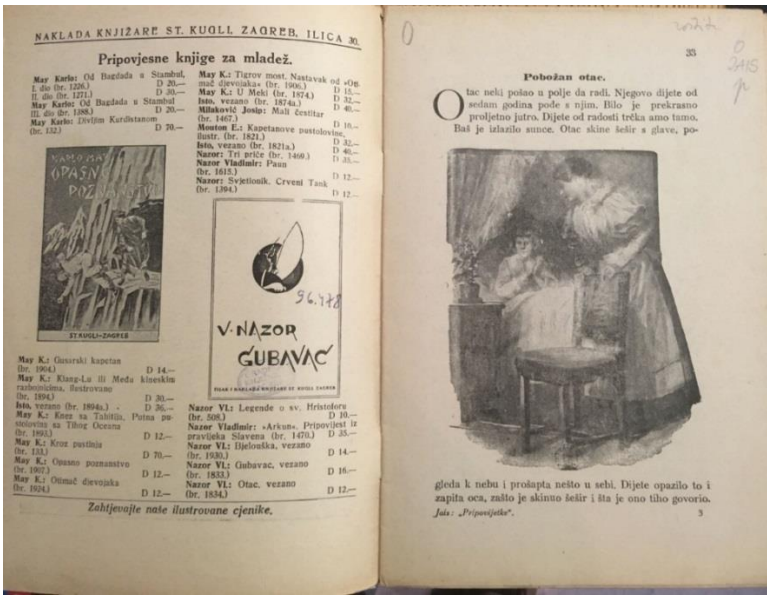

Slika 47. Vrtlar i njegov magarac, popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

10. Pobožan otac : lijepe i poučne pripovijetke : ilustrovano / Jais Agidius. - Zagreb : Tisak i naklada St. Kugli, [1890?]. - 33-47 str. : ilustr. ; 22 cm. – (Pripovijesti djeda Nike ; br. 44).
Publikacija mekih ilustriranih korica (Slika 48.). Nije otisnuta godina izdanja, a ne saznajemo ni tko je ilustrator. Nema glavnu naslovnu stranicu. Ilustracije nisu u boji (Slika 49.). S unutrašnje strane prednjih (Slika 49.) i stražnjih korica te na posljednjoj stranici nalazi se popis Kuglijevih izdanja s cijenama, a tu saznajemo i da je poduzeće tada poslovalo u Ilici 30.

Slika 48. Pobožan otac, korice

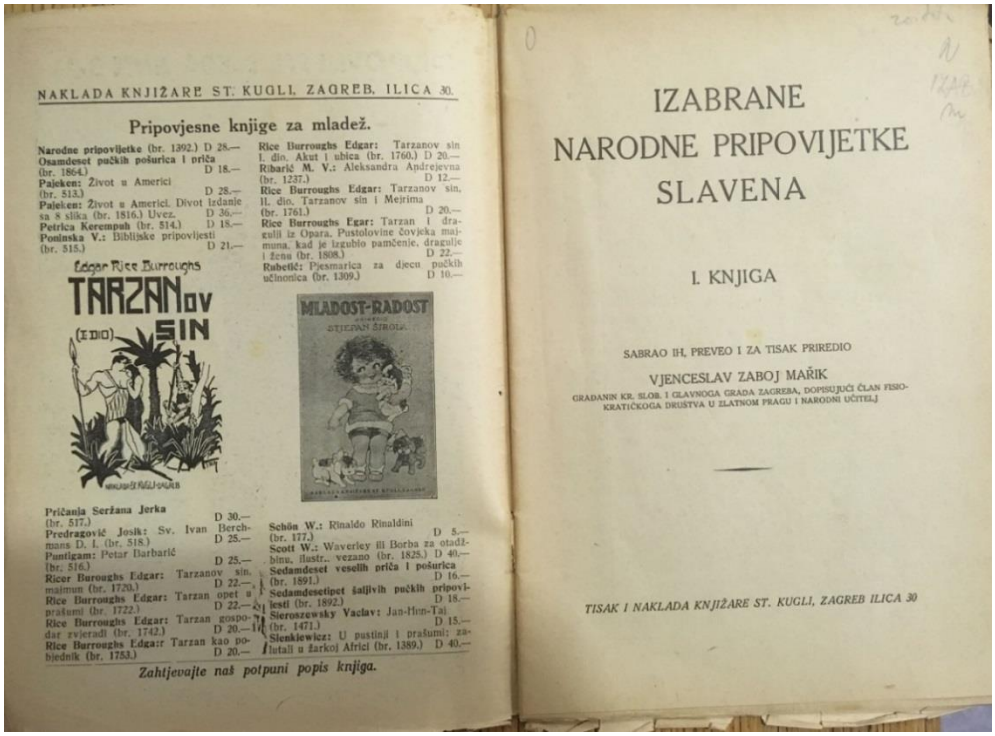

Slika 49. Pobožan otac, popis pripovijesnih knjiga za mladež u Kuglijevu izdanju i ilustracija na početku djela

11. Izabrane narodne pripovijetke Slavena : I. knjiga : [Kobilić i lakat brade, pedalj muža] / sabrao ih, preveo i za tisak priredio Vjenceslav Zaboj Marik. - Zagreb : Tisak i naklada knjižare St. Kugli, [1910?]. - 32 str. : ilustr. ; 22 cm. – (Pripovijesti djeda Nike ; br. 28).
Publikacija mekih korica ilustriranih u boji (Slika 50.). Bibliografske podatke saznajemo s glavne naslovne stranice (Slika 51.). Nije otisnuta godina izdanja. Ilustrator nije naveden. Ilustracije u djelu su u boji. S unutrašnje strane prednjih (Slika 51.) i stražnjih dijela korica nalazi se popis Kuglijevih izdanja s cijenama.

Slika 50. Kobilić i lakat brade, pedalj muža, korice

Slika 51. Kobilić i lakat brade, pedalj muža, glavna naslovna stranica i popis izdanja za mladež na stranici ispred naslovne stranice

6. Dom i sviet

Periodičke publikacije, odnosno novine, časopisi, magazini, kalendari, početkom 19. stoljeća postaju važnim čimbenikom društvenog, znanstvenog i tehnološkog razvoja. Novine postaju dio svakodnevice, najčitanije štivo ne samo zbog brzine izvještavanja i potrebe za

informacijama, nego i zato što su niskom cijenom bile pristupačne i najsiromašnijim slojevima društva.[103] Magazini su bili časopisi koji su donosili zanimljive reportaže iz dalekih krajeva, književne eseje, članke iz znanstvenih područja, književne kritike i pripovijetke, a bili su popularni jer su prenosili zanimljivosti, reportaže o društvenim događanjima i slike poznatih ljudi.[104] Modne novitete, slike popularnih ličnosti iz kazališnog ili političkog života, karikature prenosile su ilustrirane revije koje su bile popularne jer su informacije uglavnom prenosile slikom.[105] Magazini za djecu prenosili su članke o znanstvenim dostignućima, reportaže o dalekim krajevima i dječja literarna djela, a osim zabave imali su i odgojnu zadaću te su nadopunjavali ono što su djeca učila u školi.[106] Nova znanstvena otkrića i teorije tijekom 19. stoljeća prenosili su se pomoću znanstvenih časopisa. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće časopisi su bili bogato ilustrirani, a prenoseći slike poznatih pisaca, skladatelja, umjetnika, znanstvenika, gradova, svjetskih događanja, s pravom ih se nazivalo prozorom u svijet.[107]

Dom i sviet, ilustrirani list za zabavu, pouku i vijest o dnevnim događajima, javnom i društvenom životu, umjetnosti i znanosti, trgovini, izlazio je od 1888. do 1923. godine, u početku u nakladi i tisku Knjižare Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch), kasnije Knjižare Kraljevskog sveučilišta i Jugoslavenske akademije (Stjepan Kugli). Bio je dvotjednik, izlazio je 1. i 15. u mjesecu, što znači da je godišnje objavljeno 24 broja na prosječno 16 stranica. Bio je tiskan u velikom formatu, a donosio je i ulomke romana, prijevode, pripovijesti i crtice, slike aktualnih svjetskih događanja, zanimljivosti iz raznih područja života i znanosti, savjete vezane uz kućanstvo, zdravlje te modne priloge. Stjepan Kugli pokrenuo ga je po uzoru na slična izdanja u zapadnoj i srednjoj Europi, a bio je namijenjen obitelji. Romani Augusta Šenoe, Eugena Kumičića, Josipa Kozarca, Vladimira Nazora, Alexandra Dumasa st., Emilea Gaboriaua, Karla Maya i drugih objavljivani su u nastavcima u časopisu Dom i sviet, a potom su bili objavljivani u knjižnom izdanju.[108] Dom i sviet nije bio „tek literarni časopis, već se obraća na šire slojeve, kojim se donose zanimljivosti daleko više iz svijeta no iz doma.“[109]

Od 1. broja 1888. godine do 1. broja 1898. godine prepoznatljivim ga je činilo zaglavlje sa slikom pogleda na Zagreb s tornja stolne crkve (Slika 52.), ispod koje su podaci o cijeni časopisa, nakladniku i adresi nakladnika te vremenskom razmaku u kojem je objavljivan. Od

[103] Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006. Str. 606-609.
[104] Isto, str. 609-610.
[105] Isto, str. 610.
[106] Isto, str. 611.
[107] Bratulić, J. Hrvatsko devetnaesto stoljeće: politika, jezik, kultura. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada; Državni arhiv u Pazinu, 2018. Str. 131
[108] Dom i sviet. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 160.
[109] Szabo, G. Knjiga o starom Zagrebu. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1930. Str. 32.

1898. godine ta je slika zamijenjena slikom prepoznatljivih motiva Zagreba i Gundulića na prijestolju, motiva sa svečanog zastora HNK u Zagrebu koji potpisuje Vlaho Bukovac (Slika 54.). Ta je slika, od 1. broja 1903. godine pa sve do 1. broja 1920. godine, zamijenjena fotografijom pogleda na Zagreb s današnjeg Trga kralja Tomislava (Slika 55.). Cijena za cijelu godinu, od 1. broja 1888., iznosila je 6 forinti, pola godine 3 forinte, a za 3 mjeseci 1, 50 forinti s poštom, sve do 1. broja 1908. godine od kada će cijena za jednu godinu iznositi 12 kruna, za pola godine 6 kruna, a za 3 mjeseca 3 krune s poštom. Od 1. broja 1888. godine do 1. broja 1890. godine adresa nakladnika je Ilica 4; od 1. broja 1890. godine do 12. broja 1895. godine, objavljenog 15. lipnja, adresa je Ilica 2; od 12. broja 1895. do broja 20. 1895. godine, objavljenog 15. listopada, adresa je Ilica 39. Broj 21 časopisa Dom i sviet iz 1896. godine, objavljen je 1. studenoga 1896. godine, u Ilici, ali bez kućnog broja (Slika 56.); već je sljedeći broj, objavljen 15. studenoga 1896. godine, adresiran na prepoznatljivu adresu Kuglijeva poduzeća u Ilici 30.

Glavni urednik od 1. broja 1888. (Slika 53.) do 18. broja 1895. (objavljenog 15. rujna 1895. godine) bio je Nikola Kokotović, a od 18. broja 1895. godine Stjepan Kugli. Posljednji broj časopisa Dom i sviet koji je uredio Stjepan Kugli bio je 1. broj 1916. godine, objavljen nakon njegove smrti. Sljedeći broj objavljen 15. siječnja 1916. godine uredio je M. Lovrenčević. Podatak o tiskari otisnut je u podnožju posljednje stranice. Prva dva broja iz 1888. tiskana su u tiskari Gavre Grünhuta u Zagrebu, od 4. do 16. broja u tiskari Carla Albrechta u Zagrebu. Od 16. broja časopis je tiskan u tiskari Akademijske knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutscha). U rubrici Književnost i umjetnost reklamirala su se izdanja knjiga koja su planirali objaviti, listovi koji su se mogli kupiti u njihovoj knjižari, a kao nagradu za riješene zadatke dijelili su sveske Hrvatske biblioteke. Oglasni prostor u časopisu bila je stražnja strana, prednja strana, podnožje stranica, a brojevi časopisa s kraja godine bili su umetnuti u dvolist na kojem su, osim navedenoga, bili reklamirani proizvodi prikladni za blagdansko darivanje (Slika 57. i Slika 58.) te pretplata na časopis Zvekan (Slika 59.).

Časopis Dom i sviet digitaliziran je u okviru projekta Hrvatska kulturna baština i dostupan na portalu Stare hrvatske novine Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

1888. Br. 1.

DOM i SVIET

ILUSTROVANI LIST.

„DOM I SVIET“ stoji na cielu godinu fr. 6 — na pol godine fr. 3; za 3 mjeseca fr. 1.50 sa poštom.

NAKLADA AKAD. KNJIŽARE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH) U ZAGREBU, ILICA 4

„DOM I SVIET“ izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca počam od 1. siečnja 1888.

STANA

Crtica iz krajiškoga života, napisao Ivan Devčić

Godine 18** odpremim se na put u —rsku satniju, da posjetim prijatelja si Pavla, umirovljenog satnika. Pavao me jedvice dočekao, jer se davna ne vidjesmo. On i supruga mu ne mogli dosti zahvaliti mi, što sam ih posjetio u njihovoj kući.

— Ma brate! veselim se tvojem dolazku kano dolazku jedinca mi Jove, ponavljao toga dana Pavao, propitkujuć sad za ovo, sad za ono u štopiji.

Da naš sastanak čim ljepše proslavi, pozva na večeru svu mjestnu inteligenciju, koja sastajala od tri osobe: župnika Trlića, učitelja Suvića i umirovljenoga lugara Žunića.

U liepom prijateljskom krugu zabavljali smo se po starom hrvatskom običaju, kojeg sve više iztiskiva tudjinski, da rečem naduveni, običaj.

Uživao sam motreć debeljuckastoga župnika, kako mu se podvoljak potreskiva, kad bi nadmudrio Pavla.

I Bog zna, kako dugo bi se bila ta dvojica nadmudrivala, da se med njih domaćinova supruga ne umieša.

— Ma prestanite već timi šalami, reći će domaćica ljubezno.

Ja pristah takodjer uz domaćicu, te ću:

— Daj, Pavle, koju iz prošlih vremena.

On se nasmije izpod brka, što bilo znakom da pristaje.

— Nek bude! Pripoviedat ću vam istinit dogodjaj, koji se sbio u —rskoj satniji.

* * *

— Pojavili se hajduci u rečenoj satniji, u kojoj sam tada kano poručnik služio. Govorilo se, da ih ima trinaest sa harambašom. Iz štopije stigla zapovied, da naša satnija ima kolonu na hajduke povesti.

Muče, na vrat na nos, bila kolona sastavljena.

Bilo je ljeto, noć vedra, ali ne bilo mjesečine. Vojnici se oprezno povlačili do planine, jer bilo satniku doušeno, da su hajduci u jednom stanu u planini. Taj stan pripadao Isi Komadini, komu se sin Rade bio u hajduke odmetnuo.

Rade je bio oženjen. Uzeo je djevojku iz dobre kuće. Zašto se Rade odmetnuo u hajduke — nije bilo poznato. Medjutim se govorkalo o uzroku njegova biega svašta. Jedni kazivali, da je on ranio poručnika Sirića, jer ga ovaj potvorio, da je ukrao čizme iz satnijskog skladišta. Rade u strahu pred batinami da je umaknuo u planinu. Drugi na pol usta šaptali, da je Rade dohvatio poručnika, što mu je ovaj napastovao ženu —

Papa Leon XIII.

Prigodom petdesetgodišnjice prve mu mise

Kako bilo da bilo: Rade bio hajdukom.

Koloniste oprezno uz planinu, pak će do Isina stana.

Išli ko na sigurno da su tamo hajduci.

Kad smo bili na domaku, razredismo vojnike: jedne na vrata, druge oko stana. Satnik se prikuči do vrata, da vidi što se radi u kuhinji, u kojoj svjetlucao oganj.

— U kuhinji su četiri, tiho će. Drugi valjda spavaju. Dobro smo došli. — Momci! Budite na oprezu. Ti ćeš, Jovane, reći će stražmestru, pokucati na vrata, pa ako tko upita, što ćeš, kaži da te noć uhvatila, pa bi rado prenoćiti u stanu. Čim se otvore vrata, šestorica će nahrupiti, a šestorica na vratima ostati.

Stražmestar pokuca na vrata. Nitko se ne oglasi; ali se vatra na ognjištu ugasi.

Stražmeštar ponovi kucanje. Opet se nitko ne javi.

Medjutim se čulo batanje po tavanu. Posavjetovasmo se, što da učinimo. Trebalo prokrčiti put u stan.

— Razbijte, junaci, vrata! glasila zapovied. Vojnici udariše kundaci o vrata, koja se srušiše za čas u kuhinju.

U taj čas bljesnu nešto sa tavana, a satnik i jedan vojnik ajmeknu.

— Napried! povičem, te nasrnem unutar. Luči se upališe. U taj čas opališe oni sa tavana; ali zrna promašiše.

Nekoliko vojnika kao biesni potrčaše uz stube na tavan. Začu se prasak pušaka, lomljava neka, a tad vika: „Umakoše!“ I doista dvojici podje za rukom probiti krov, te skočiti u gušťaru prije, nego su okolo stana vojnici pucati mogli. Dvojica ležala ranjena na tavanu, a jedan vojnik uzdahnu.

Misleć da mora biti u stanu još skrivenih hajduka, počesmo svaki kutić pretraživati. Već smo bili sve prevrgli, ali nigdje živa stvora.

— Ima li u ovom stanu kakov tràp (mala pivnica)? upitam vojnike.

— Čini mi se da ima, odvrati jedan.

— Napried! pa i njeg pretražite, zapovjedim.

U kutu kuhinje nadjoše ovelik zaklopac, koji digoše. Pod njim bio tràp. Posvietlismo unutar.

U jednom kutu sjedila ljudska podoba, blieda, suhonjava, dugih vlasi i brkova.

Bio to Rade. Bolest ga shrvala, pa tuj boravio. Kraj njega stajalo žensko čeljade — žena mu Stana.

Slika 52. Naslovnica 1. broja časopisa Dom i sviet. Cijena za cijelu godinu je 6 forinti, pola godine 3 forinte, a za 3 mjeseci 1, 50 forinti s poštom. Naklada Akad. knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch) u Zagrebu, Ilica 4. Dom i sviet izlazi 1. i 15. svakog mjeseca od 1. siječnja 1888.

Strana 16. DOM I SVIET 1887. Broj 1.

Moda i sport

„Kako ljudi misle, onako se odievaju i stanuju".

Ne recite da nije, ne odsudite prenaglo ove rečenice, duboka je u njoj misao. Čovjek u koga su liepe misli, traži da je i ono liepo što vidi; on će više zaltievati od kuće i sobe u kojoj stanuje, više će pažnje posvećivati i odielu svome. Njemu neće biti svejedno je li mu stan zračan ili ne, čist ili nečist; on neće trpiti na sebi ni zamrljana ni poderana odiela, on će gledati i na to, da mu odielo i pristajalo bude i ne će obući na se onakva odiela, za koje bi se moglo reći, da ga je ili prerastao ili da ga je od svoga djeda nasliedio. Osobito vriedi to za ženu, koja kad ne mari za svoje odielo pokazuje neku nevjeru svojoj vlastitoj ćudi i biva odvratna.

Moglo bi nam se primjetiti, da je bilo mnogo znamenitih ljudi, koji su za to ipak otrcani i zamrljani po svietu hodali. Mi to dopuštamo, a znali bi nabrojiti dosta takovih „velikih duhova". Nu ti su ljudi uza sve poštovanje njihovoj učenosti bili ipak vrlo jednostavni. Oni su živili za svoju znanost, mnogo toga privriedili cielomu čovječanstvu, ali u običnom životu bijahu to gotovo djeca, što se može iz njihovih životopisa zaključiti. U ostalom to bijahu učenjaci, a redje umjetnici, ili ako i bijahu, to možemo reći, da takav nemar sigurno prati velika neharmoničnost u njihovu mišljenju i čuvstvovanju.

Ako je nemarnost u odievanju odvratna, osobito po ženu, to je pretjerana briga za istu još odvratnija kod muškaraca. Žena, koja svome odielu nikakove brige ne posvećuje, iznevjerila se je svojoj ženskoj zadaći, jer kao što ne drži do svoje vanjštine, ona će malo ili ništa gledati na red u svojem domu. Muškarac pako, koji nema druge misli, nego kako bi prvi poput živoga journala raznosio zadnje tvorine hiraste mode, pa bile ove kako mu drago bizarne, pokazuje da nema u njega nit sbilje nit odlučne, samostalne volje — i tim je odvratniji.

Čovjek, kako nas to i biblija uči, počeo se je već u raju odjevati i to onda kad je do spoznaje došao. Dakako, to prvo odielo bilo je više nego li primitivno, što se opet lahko razumjeti dade po biblijskom opisivanju raja. Čovjek, naime, nije tuj nit zime nit žege poznavao.

Prvi put dakle odjenuo se je čovjek od stida, a kad je bio odtjeran iz raja, kad je dospio u razne klimatične obstojnosti, onda se je odjevao od nužde; kad se je počeo baviti raznim radom, onda je odielo svoje prilagodjivao svome zanimanju, a kad se je napokon probudila u njega neka težnja za ljepotom, kojoj ga je divotna božja narav priučala, onda je počeo svoje odielo i kititi.

Kada su se pojedina plemena sdružila, kad su osnovala i uredila državu, a množina ljudi usvojila isti interes, iste težnje, počeše se i jednolično odievati, a to odielo dobilo je time neki osobiti biljeg dotičnoga naroda, što ga je već po vanjštini od drugih lučilo. Život, zanimanje, značaj, narodnostne i individualne težnje očitovale se u takovoj nošnji, pa kako je ona od svih tih osobitosti nešto upila, postala je kasnije njihovom čuvaricom, koja ih je, ako su one kada oslabile, uvjek buditi i jačati znala.

Od časa kad je odielo postalo simbol pripadnosti, koji je cieli narod vezao, i kad je ono time i neku političku znamenitost postiglo, zove se nošnja. Nošnja je kano jezik, kano pjesma pojedinoga naroda znameniti moment u povjesti njegove kulture, rieći svjedok njegove prošlosti. I samo povjest znade u kolikoj mjeri bijaše nošnja čuvaricom slobode; mnoge narodnosti ne mogu umrieti, jer ih sačuvana nošnja spominje prošlih dana; a ne bijaše tek jednoč, da su pobiedjenim narodom oteli njihovu nošnju, koja ih je od drugih lučila. Nije se to samo slučajno učinilo!

U novije doba, kad je obćenje ljudsko toliko olakćeno, kad je i samo mišljenje prilično kosmopolitično, nestalo je nošnje poimence u gradovih, — u mnogih je krajevih upravo izginula. Sačuvala se je samo u selih, da kano otačbenička pjesma u dalekom svietu budi ljubav i čežnju za domovinom.

Kad je čovjek gubio volju za narodnu svoju nošnju, kada ga nepromjenjiva nošnja nije zadovoljavala, prozvao ju modom. I ako smo nošnju nazvali materom, vjerom dakle, to je moda najprotivnije njoj — nevjera. Ona reprezentira princip nevjere i promjenljivosti, nošnja je karakter narodnosti, a moda kosmopolitizma. To je ciganče, koje je svuda dobrodošlo, a nigdje nije kod kuće; čedo hira, komu je sve biće na promjeni sazdano.

Nu doba najveće razvratnosti u modi, kakovo je grčku i rimsku državu u ponor bacilo, kakovo je sreću nekih država osnovati pomoglo, dočim je druge uništilo: imade iza političkih potresa kakovim je obično praćeno, gotovo uvick neko stanovito doba regeneracije. Poslie najveće razvratnosti u modi, kadno Juvenal reče: „Jače od oružja podjarmio je narod luksus i osvetio pobiedjeni svieta", povratila se je moda staroj klasičnoj nošnji; a u novije doba vidimo sličan povratak i u Francezkoj poslie prvoga carstva.

Nerazdruživost mode s napredkom — i čestim nazadkom čovječanstva davno je već opažana. Zato se je proučavala i danas imademo podpunu historiju mode, koja je kao i svaka druga bogato vrelo nauka. Česte su doduše zablude i pogrieške, koje u njoj opažamo, al i iz ovih zabluda očituje se jasno neka težnja za ljepotom. Tu težnju pako rado bi u „Domu i Svietu" prikazati hrvatskim gospojam, želeć ujedno podati im neke sgodne naputke i savjete. M. P.

— U ovom broju donosimo sliku iz lista „Der Bazar", ilustrovane novine za gospoje. Ciena ovomu listu je za četvrt godine za Zagreb 1 for. 50 novč., sa poštom 1 for. 80 novč. List izlazi 2 puta u mjesecu, te ga možemo preporučiti.

Slika lievo predstavlja nam opravu od pamučnoga batista. Haljina je priugotovljena od svietloga pamučnoga satina. Na lievoj strani priedjena je oprava u uzke nabore. Taj dio, koji ima crême-boju, pokriven je arrangementom iste boje, te se gladko priloži na prednji dio suknje, na desnoj strani priedjen je u nekoliko uzvratnih nabora, a otraga položen je u nešto dublje nabore. Struk se od latka veže sa reversom i nabranim zalistkom od latka jedne boje. Struk se upodpunjuje sa pasom, koji ima kopču.

Slika s desne strane prikazuje nam kabanicu od kariranoga vunenoga latka. Obtoka je široka do 9 cm. a učinjena je od smedjo bojadisane vune. Od iste tvari načinjeni su sprieda četveroknti odrezci za velike gumbe.

— **Strožije odredbe u pogledu odievanja.** Iz Pariza javljaju, da je pariški policajni prefekt namio iz prašine povrći zakonite odredbe, koje potiču iz vremena prve republike, te od veljače 1857. U tih odredbah zabranjuje se ženam nositi mužka odiela. Povod ovoj namjeri pariškoga prefekta dala je gospoja Dieulafoy, dobra i hrabra supruga poznatoga pustolova, koji putuje po Iztoku. Gospoja Dieulafoy putuje sa svojim suprugom, te nije čudo, ako na opasnih mjestih Iztoka obuče mužko odielo; nu u prosvietljenom Parizu taj je običaj ponešto zazoran. Veliku je pozornost pobudila spomenuta gospoja, kad je nedavno za predstave opere „Le roi malgré lui" došla u fraku u kazalište. Liepa gospoja sa bielim frakom i ovratnikom, te sa kratkom kosom i počastnimi redovi na fraku svrnula je na se više pažnje, nego li igra, koja se je na pozornici odigravala.

— **Boulangerovi šeširi.** Našim čitateljem bit će poznato, da je general Boulanger najpoznatija ličnost u Francezkoj. Dok je bio u Parizu, izmislili su neki klobučari ženske šešire, koji su naličili generalovu šeširu. Kako se u Parizu kupuje sve, što je novo, tako su i ti klobučari dobro pazarili. Nu nije ostalo samo kod toga. Krasni svieta, da izrazi svoje štovanje i pažnju prema obljubljenomu generalu, stao je nositi grimizno odielo, koje se liepo slaže sa trouglastim šeširom, prozvanim chapeaux Boulanger.

— **Sport.** Tri člana družtva hrvatskih biciklista krenula su početkom kolovoza na svojih kotrijačah iz Zagreba, te su pošli najprije na Rieku, onda su odatle krenuli do Senja. Iz Senja pošli su u Trst, iz Trsta u Ljubljanu, a odavle su se vratili koncem mjeseca u Zagreb. Primorski Hrvati, a osobito oni u Istri, svuda su ih liepo primili.

Najnovije uzorke od tkanina i čipaka šalje trgovina pomodne robe Dane Herman-a, Zagreb, Ilica br. 2. na zahtjev badava i franko.

Uredio glavni suradnik Nikola Kokotović.

Oprava od pamučnog batista. Kabanica od kariranog vunenog latka.

Za uredničtvo odgovara Stjepan Kugli. Zaključak redakcije 1. rujna 1887. Tisak G. Grünhuta Zagreb.

Slika 53. Posljednja, 16. stranica, 1. broja časopisa Dom i sviet koji završava rubrikom Moda i sport. (Od 6. godišta posljednja će rubrika umjesto Mode i sporta biti Svaštice.) Za uredništvo odgovara Stjepan Kugli. Zaključak redakcije 1. rujna 1887. Glavni urednik suradnik Nikola Kokotović. Tisak Gavre Grünhuta, Zagreb.

DOM I SVIET.

»Dom i Svet« izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca. Stoji na cielu god. for. 6.-, na pol god. for. 3.-, za 3 mjes. for.150sapošt.

Tisak i naklada Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, Ilica br. 30.

BRINJSKO-LIČKI USTANAK
G. 1746

Historična pripoviest. — Napisao **Ivan Devčić**

Prvi dio

Dana 13. srpnja 1746 išlo je veselo u starom i dičnom Frankopanskom gradu Sokolu više trgovišta Brinje. Toga dana prolazio je tim milovidnim mjestancem princip Josip Friedrih Marija Hildburgshausen*), vraćajuć se u Karlovac.

On bje na novo ustrojio primorsku i karlovačku Krajinu, razdieliv ju na četiri pukovnije. Njemu u počast priredi zapovjednik brinjski, major Maksimilijan barun Gall sjajnu gostbu u svojem stanu, koji bio u liepoj zidanici tik iztočnoga gradskoga zida.

U ono doba bijaše Sokol podpuno uzdržan. Gradski zid bio je utvrdjen od osam jakih kula, a unutar zida bile su nekolike kuće, u kojima stanovali častnici i vojnici.

U sjajno uredjenoj sobi bila je priredjena gostba, na koju su pozvani i nekoji častnici iz okolice.

Čelo stola sjedi Hildburgshausen, čovjek mrka pogleda, vojnik od pete do glave, kojem povjerila slavne uspomene carica Marija Terezija težak zadatak, koji on — polag svoga uvjerenja — riešio, ali ne na zadovoljstvo tolikih i tolikih.

On živo razpravlja sa domaćicom, barunicom Barbarom Gall, ženskom najljepših godina, a ugodne i privlačive vanjštine. Razgovor se kreće oko organizacije. Maršal razlaže, kako je bilo od prieke potrebe, da se ustroji gornjo-hrvatska Krajina po vojnički; kako se sa neregularnom vojskom ne može ništa započeti i kako će se tim ustrojstvom dobiti liep broj kršnih vojnika, koji će prodičiti državu.

Barunica se zamamljivo osmješkiva i povladjiva principu, koji sve življe svoj govor razpreda.

*) General karlovački (od 1744—1748) rodio se g. 1762. On je došao u Karlovac 8. rujna 1744, da preustroji karlovačku Krajinu. Neko vrieme stanovao je na Švarči. U vojnah je bio nesretan. Kao predsjednik bojnoga vieća boravio je u Gradcu i Beču, a dolazio na kratko vrieme u Karlovac. Umro je 1787.

Dalje oko stola sjedi maršalova pratnja, pa pozvanici, med kojima je i podpukovnik de Pozzy, major barun Dragutin Ostner, kapetan Domazetović, poručnici Carina, Niko Holjevac i Ivan Vučetić. Ovi razpravljaju o minulom drugom šlezkom ratu (1744—1745); o izboru Franje Stjepana, supruga Marije Terezije, za njemačkoga cara; o sklopljenom miru u Draždjanih i o ratovanju u Italiji. — Domaćina, barun Gall, namjerice je navrnuo govor na te stvari; ali mu ni jedna besjeda maršalova

Mihajlo pl. Novaković-Gjurabojski i Glinski

četnik kr. ug. garde u miru

ne prodje mimo uha. Razgovor se vodi, a ne zaboravlja se ni dobra kapljica, koja se kriesi u bocah. Čim je vrieme dalje odmicalo, tim je razgovor bivao življi pa se napokon počela i pjesma oriti.

Hildburgshausen je za trajanja gostbe dva puta ustao, da sakupljenoj gospodi protumači, kako i zašto je uzsliedila organizacija karlovačke i primorske Krajine. On je izticao, da će upravo tim svojim djelom pomnožati broj svojih protivnika, jer će mnogi bi time u osobnih probitcih povriedjeni. On medjutim da se na to ni malo ne osvrće, jer da mu je pred očima državni probitak, kraj kojega moraju ostali pasti.

Ostavimo gospodu, pa promotrimo u čem se je sastojala ta organizacija.

*

Već u početku 18. stoljeća dolazili su na javnost priedlozi, kako da se klimavo stanje u karlovačkom generalatu popravi. To nepovoljno stanje nastalo je s raznih uzroka, a med najvažnije moraju se ubrojati ovi: pretjerane novčane kazne, netočnast u izplati vojničkih plaća, posizanje za tudjim vlastničtvom, nepoštena guljačina i t. d.

Prvi je bio grof Josip Rabatta, koji se je devetnaest godina (1710—1729) bavio time, da to nesnosno stanja dokine i boljim zamieni.

Tek kad je Hildburgshausen, organizujuć varaždinski generalat, upozorio mjerodavne krugove na sposobnost Graničara u vojničkoj službi, te se njegov nazor za vrieme austrijskog nasljednog rata (1740—1748) valjanim pokazao, prokrči si njegova osnova put, te bude zaključeno, da se i karlovački generalat preustroji. Kad je pako gradačko »Hofkriegsstelle« bilo od onoga u Beču pozvano, da za tu organizaciju potrebne priprave udesi, nastojaše ono da zaprieke postavi. »Hofkriegsstelle« se je tome opiralo i upozoravalo Beč, da se preustrojstvo toga generalata ne može izvesti radi načina plaćanja, koji nije još sa kranjskimi i koruškimi stališi konačno uredjen i ustavljen. Ono da si je iz držanja štajerskih stališa napram varaždinskim stvarim uvjerenje steklo, da će upravo fininacijalno pitanje najveće neprilike praviti. Kad se je i ta neprilika uklonila, a Beč ju je brzo znao ukloniti, javi se genaral-obrist Galler, kojemu je bilo uredjenje povjereno, da su na putu nove neprilike. Medjutim je nasljednik Rabattin, grof Franjo Stubenberg*), bio iznjeo novi projekat glede preustrojstva generalata.

Stubenberg predloži, da se od plaćene vojnice (t. z. milice), koja je brojila 1830 vojnika, pa od 11.645 za oružje sposobnih ljudi

*) Karlovački general od 1709—1731.

*) Karlovački general od 1731—1740.

Slika 54. U 1. broju 1898. godine promijenjeno je dotadašnje zaglavlje. Umjesto do tada prepoznatljivog pogleda na Zagreb s tornja stolne crkve, pojavljuju se prepoznatljivi motivi Zagreba i Gundulić na prijestolju, motiv sa svečanog zastora HNK u Zagrebu koji potpisuje Vlaho Bukovac.

0178

DOM i SVIET

»Dom i Sviet« izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca. stoji na cielu god. for. 6, na pol god. for. 3, za 3 mjeseca for. 1.50 sa poštom
Tisak i naklada Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, Ilica br. 30

U KRVI I PLAMENU

Slika iz ličke prošlosti XVI. vieka Napisao Ivan Devčić

I.

Više rječice Krbave, na milovidnom briegu Kalauri, ponosno se uzdizala stolna crkva krbavske biskupije, a nuza nju prekrasni biskupski dvori. Dalje prama sjeveru, gdje se gorsko pleće strmenito ruši u Krbavsko polje, bjelasali se dvori kneza Ivana Torkvata Karlovića, kome sudba bila dosudila, da dva puta bude banom Hrvatske, a u njezine najčemernije dane. Podno dvora u ravni redale se kuće kmetova, dočim se je na desnoj obali Krbave izticala crkva sv. Marka, zaštitnika onoga kraja.

Na Udbini stoluju počam od g. 1185 krbavski biskupi, podčinjeni nadbiskupu spljetskome. Za olakšati dušobrižničtva u prostranoj nadbiskupiji, posveti god. 1185. nadbiskup spljetski kanonika Mateja Marutu za biskupa krbavskoga, koji čin potvrdi papa Urban III. Na Udbini biskupuje šestnaest biskupa do g. 1460., a zadnji je Franko. Učestale turske navale prisiliše papu Pia II, te on prenese biskupsku stolicu g. 1460 sa Udbine na Modruše.

Ostaše pusti biskupski dvori, dok u njih ne useli župnik crkve sv. Marka. God. 1525 stanuje u njima Ivan Božić, gvardijan samostana u Grebenaru, koji samostan čudnim načinom zauzeše Turci i popališe.

*

Večer je dana 25. veljače 1525.

Gvardijan Ivan Božić, ovisoka ljudina mrka pogleda, stoji kraj prozora, odaklen se vidi Komić-grad, pa razmatra okolicu, koju pokrio snieg. Pogled mu se ustavi na konjaniku, koji se žurno primicao biskupskome dvoru.

— Taj će ovamo, — sam će sebi gvardijan. Upravo mi je milo, da tko dodje. — I on podje van, da dočeka gosta.

Pred dvorom sjaha plemić Andrija Drašković, kršan čovjek od kojih dvadeset i pet godina, pa pogleda na prozore dvora, a tad uze konja za uzde i uvede ga u dvorište.

U te mjere sidje i gvardijan u dvorište pa upoznavši u došljaku prijatelja Draškovića kliknu radostno:

— Bogu hvala, kad te moje oči već jednom ugledaše.

— Zdravo prijatelju! Andrija će, pa zagrli fratra. Kad su se bratski izljubili, reče Božić Andriji:

— Pusti putanca, sluga će se za nj pobrinuti, a mi ćemo gore. Ne znaš, kako mi je voljko oko srca, kad si mi u pohode došao.

Gvardijan uvede gosta u sobu, u kojoj je stanovao, pa ga ponudi da se okriepi vinom, a tada izidje, da naredi slugi, što će za večeru pripremiti.

Andrija sjede na hrastovu stolicu, pa zaokruži okom po sobi.

— Kako je tu nekad izgledalo, dok su ovdje biskupi stolovali. Koliko puta mi je pokojni otac pripoviedao o ljepoti i bogatstvu biskupskoga namještaja. A sada puste zidine,

Hrvatica Josipa Petru, dvorska operna pjevačica na carskoj operi u Beču

Slika 55. U 1. broju Doma i svieta 1903. godine promijenjeno je zaglavlje naslovne stranice na kojem se od tada, pa sve do 1. broja 1920. godine, pojavljuje fotografija s pogledom na Zagreb s današnjeg Trga kralja Tomislava.

Broj 21.
1896.

DOM i SVIET

ILUSTROVANI LIST

»DOM i SVIET« stoji na cielu g. for. 6.— sa pol g. for. 3. za 3. mjes. for. 1.50 sa pošt.

NAKLADA KNJIZARE LAV HARTMANA (KUGLI i DEUTSCH), Zagreb, Ilica br.

»DOM i SVIET« izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca.

OČAJNIK STIPE

Istiniti dogodjaj iz ličke prošlosti

Napisao Bogdan Krčmarić

Nastavak

VII.

Blaženstvo, spokojstvo, mir, sreća, bijahu se nastanili u Stipinu srdcu; a on jih je uzgajao toplimi uzdasi, pa su divno napredovali, i cvali; jer jih je zakriljivala ona bajna kćerca Svemogućega Stvorca, ona jedinica zviezda u hladnoj tmuši zemske oluje, ona, koja i u najsiromašnijoj potleušici raj stvoriti znade. Stipe je ljubio svom snagom, svim žarom svoga plemenitoga srdca, svim poletom bujne mašte svoje, ljubio i slutio i osjećao da je ljubljen. Dana ne bijaše da se ne bi navratio na župni dvor, ne da razgovara s vriednim svojim poočimom Brašnićem, ne da obavlja zvanične poslove, sve to bijahu izlike; navraćao se je on tamo, da vidi svoje željkovano luče, da osjeti svježinu njezina daha; da razgrije svojim plamnim gledom srdce joj u grudih, da uhvati sgodu, pa da padne pred njom pred svetištem svojim, da joj doprinese žrtvu: sva čuvstva srdca razdragana, sve misli duše raznježene; da ju obaja bajem bujne mašte svoje, da ju opaše pascem ljubavi svoje; da joj se zavjeri, da taj pasac nikada oslabiti neće, dok u njemu bude i jedno bilce kuckalo i jedna smisao treperila. A nadade mu se sgoda. Taman se sunce pomolilo i pozlatilo vrhunce gora, zlatom one bujne kose, u koju je srdce njegovo zamotano i porumenilo male oblačiće obzorju na iztoku rumenilom onih krasnih obražčića, o kojih mu uviek sniva i srdce i duša, kadno Stipe zaviri u maleni; ali dragušni cvietnjak župnika Brašnića. Po cvietnjaku prhutaše mila, lagana, u lagašnoj jutrenjoj opravici, kao leptirak od cvietka do cvietka liepa Ema. Stipe se nadje uza nju. Ma koliko smišljao ma koliko se odlučivao, kako će joj živom, vatrenom besjedom otvoriti knjigu srdca svoga, otvoriti listak duše svoje; on bijaše niem i samo ono živo, vatreno, crno oko kazivaše,kakova lava ključa pod onim tiesnim mundirom. Zaniemio, velim, bijaše Stipe gledajući liepu Emu, a zaniemila bijaše i ona, gledajući onaj viti stas, onaj mrki brčić, onaj rumeni obraz, ono žarko oko ... ustne ne sboriše, ali se oni ipak razneježiše i — padoše jedno drugomu u naručaj i nadjoše jim se ustne i sva čuvstva, sve misli, sva unutarnjost uzburkanih dvijuh duša sali se u stotinu žarkih i sladkih poljubaca.

Koliko tihe sreće, koliko blažena zadovoljstva preživi ovo dvoje mladih ljudi u

FRANJO BULIĆ

umirovljeni ravnatelj splitske gimnazije

ono dana potajna ljubovanja, to pero ne opiše, to usta ne izkažu, to znadu, to čute oni, koji poput njih ljubljeni ljubiše. A po tom uzsliediše zaruke i Stipe svuče mundir, i kad bijaše imenovan blagajnikom občine F. dovede u dom svoje željkovano zlato, sretan i blažen, što je osnovao ognjište svoje, kućicu svoju, gledajući ružičastu budućnost u sinovih sivih sokolovih, što će biti čvrsti stupci starosti njegove, čestiti borci za njegov najsvetiji ideal: za sreću i slobodu hrvatske otačbine. — I Stipe što želio to i doželio. Taman na godišnjicu vjenčanja krstio je sinčića zdrava kao kremenčić, ljepušna kao jabučicu i nadjeno mu na krstu ime Mate, eda bi se poštenjem, značajem i ponosom uvrgao u njegova pokojnoga roditelja. Kumovao je desni pobratim Stipin Gjuro Rožičić, sa staricom svojom milom majkom. Koliko je želja poželjeno, koliko li zdravica popiveno, sve u zdravlje, sreću i zadovoljstvo bâbine uzdanice, maloga Mate Plavšića, to neka znade dragi Bog, kum ih Gjuro nije pobrojiti mogao; nisu mu dali ni zanos ni vino.

I bujao i napredovao mali Mate kao ružica marno njegovana, kao sreća i zadovoljstvo njegovih roditelja, nepromienjeno ni najmanjom magličom nesporazumka u domu, ni najmanjim oblačićem kakove nesreće u Stipinu marnu službovanju. Stipe bo je svoju dužnost vršio sdušno i saviestno, a za dokolice se zabavljao sa svojom ljubljenom ženicom, sa svojim milovanim sinčićem, ili bi se sastao s kumom pobratimom Rožičićem na koji časak ugodna domjenka, posvećena budi nauci, budi sreći i koristi drage im otačbine Hrvatske.

Sabor bijaše razpušten, pa se je valjalo pripraviti, da u nj ne dodju, bar ne u većini ljudi, koji su smatrani za nemirnjaka. Tako se je mislilo, snovalo, radilo, s jedne strane. Nova dva zanosna pobratima, kao da su čutila što se iza brda valja pa su nastojali, da jih budući izbori ne nadju nepripravne, ni njih, ni onih, na koje su oni uplivati mogli. I dodje jesen godine 1864, gdje treba podieliti perje na izbornom mejdanu. Sad se je već znalo za tri stranke: za stranku prava hrvatskoga; za drugu koja hoće poštenu uniju sa Magjari i za treću koja vodi ravno u carev. vieće. Mladi Rožičić i zanosni Stipe radili su svom snagom za onu prvu stranku, koja je napisala na svoju zastavu: „Sloboda i jedinstvo hrvatskog naroda“ pod dovizom: „Bog i Hrvati!“, a uza njih je stajala liepa kita odličnih otačbenika, medju njima župnik Brašnić i mladi sada već mjernik Tosilović. Nu ako su oni radili nisu ni protivnici mirovali. Borba bijaše žestoka, a protivna

Slika 56. Broj 21 časopisa Dom i sviet iz 1896. godine, objavljen 1. studenoga 1896. godine, u Ilici, ali bez kućnog broja; već je sljedeći broj, objavljen 15. studenoga 1896. godine, adresiran na prepoznatljivu adresu Kuglijeva poduzeća u Ilici 30.

U bečkom izložbenom bazaru

„K MAGNETU“

J. ALTSCHUL

Duga ulica 1. ZAGREB, Duga ulica 1.

naći je

prikladnih darova za Božić i Novu godinu

u galanterijskoj i igračoj robi uz najjeftinije ciene.

Osobito je preporuke vriedno:

1 Album iz finog svilenog pliša ili kože sa sjajnimi uresi Veliki format 1·80, fini 2·50, najfiniji 3·50.

1 Garnitura i kaseta za spravljanje rukavica i marama iz najfinijeg svilenog pliša u raznih bojah 3·50, najfinije 5·50.

1 Kaseta za nakit iz finog svilenog pliša olivne ili ebovine sa ključem za zaključati, 1·50 fino 2·20, najfinije 3·80.

1 stalak za bočice u slici ruže iz porcelana 45 novč., dvostruki 1·80.

1 Caseta za nakite iz čistog kristala sa nikelom obloženo 80, 1·50, 2·40.

1 putni necessaire podpuno uredjen iz najfinije kože 4·50, finije 6.., najfinije 8·80.

Stol za pušenje vrlo elegantan 1·80, sa najfinijom rezbarijom 3·50, vrlo fino 5·50 — 6.

Glasbeni album, u vrlo finoj koži vezan fino 7·50, finije 10·50, najfinije 16.

Šaljivi tombola-zgoditci liepo složeni i sastojeći od 25 komada 2·50 — 3 fr., 50 kom. 10 for., 100 kom. 15 for.

1 Necessair od pliša ili od kože sa podpunim uredjenjem za šivanje — 80, finije 1·50. najfinije 3·50.

1 pisaća mapa, sa ključem za zaključanje podpuno uredjena 1·20, finije 1·80, najfinije 2·50.

Novčarke iz jednog komada kože radjene najbolja vrst veličina I. II. III. 1·20, 1·40 1·60.

1 stalak za cviеće, iz majolike sa porcelanastim uresom 75 — 80 nč., veliki 1·50, 2·50.

Manchette za sviećnjake u slici ruže, crveno, ružičasto ili žuto 25 nč.

Putne torbe, podpuno uredjene 11·50, finije 14., najfinije 18.

Desertni besteki pravi englezki sa držkom iz emailiranog porcelana u elegantnoj kaseti podloženoj svilom 2·50, 3·—

1 pisaća garnitura podpuna od pravog nikela ili Uhacinsbronca 3·50, finije 7·50, najfinije 10·60.

1 elegantna pisaća sprava od nikela ili cuiverpoli 1., finije 1·50, najfinije 2·50.

Spreme za slador, od drva ili stakla sa ključem 80 nv., fino 1·50, najfinije 2·20.

Stalci za cviеće i to za velike kite od majolike par 2·50, finije 3·80, najfinije 4·50 i 6.

Par sviećnjaka za glasovir, vrlo nježno izradjeni 80 nč., finije 1·50, najfinije 2·40 i 3.

Service za liker emailiran sa zlatom ili cviećem vrlo ukusno za 6 osoba 80 nv., finije 1·50, najfinije 2·60.

Gradačke glace rukavice najbolje vrsti za gospodu i gospodje svilom podloženi 1·30.

Kravate za gospodu, po najnovijem kroju po 3 komada 1·20. najfinije 1·80.

Ormarčić, za 50 ili 100 smotaka 2·80, 4·50, najfinije 7·—

Svileni kišobrani, sa elegantnimi držci od nikela, nepromočni 2·50, najfiniji 3·50.

Zepna toiletta sa češljom, zrcalom, šivaćimi spravami, prikladno za gospodu i gospodje fino fr. 1., finije 1·80, vrlo elegantno 2·50.

Lepeza iz atlasa sa stalkom od kosti i vezivom 1·20, fino 1·80, vrlo elegantno 2·40.

Garnitura za pušenje od pravog nikela, cuiverpoli ili Uhacinsbronca 4·50, fino 7·50, najfinije 10·60.

Toplomjer, specialitet za objesiti na zid iz pravog ljubićnog drva u obliku sidra, koplja, puške ili oklopa 1·20, finije 1·80, najfiniji 2·50 i 3·60.

Viseća lampa od nikela, bronca ili cuiverpoli sa kolotur om 4·50, finije 6·80, najfinije 10—15 for.

Spomenari ili **dnevnici** u finom plišu ili kožnatom uvezu 80 nv., finije 1·50, najfinije 2·40 i 3 for.

Service za liker u broncenom stalku francusko tvorivo u obliku bureta, roga itd. najljepše izradjeno 1·80, finije 3·50, najfinije 4·—

Sprema za smotke, listnica, za posjetnice iz najfinije teleće kože solidno i trajno 1·— finije 1·50, najfinije 2·— i više.

Sprema za smotke, listnica za posjetnice iz najfinije teleće kože sa najfinijim vezivom od svile, ukusno izradjeno 1·50, finije 1·80, najfinije 5·—

Žepna sprava za užiganje vatre iz pravog nikela ili kina srebra za 80 nv., finije 1·—, najfinije 1·50.

Najnovije igre za dječake i djevojke jedino skladište Richterovih poveljenih kamena za graduje uz originalne tvorničke ciene.

Neslomljiva lutka, koja se da prati za 60, 80, 1·50 do veličine od 120 cm. 1·75, finije 2.20, najfinije 3·50.

Družtvene igre, za zabavu cieloga družtva za staro i mlado za 20, 50, 1·50, 2·20.

Ormar sa svimi spravami za drvorezbarstvo, podpuno uredjen za 1·80, finije 2·20, 3·50, najfinije 4·50.

Odjevene lutke, neslomljive i za prati, mogu se odjeti i sleći po 86. 1·—, finije 1·50, najfinije 3.—

Ormarčić sa orudjem za dječake iz dobrog englezkog ociela po 80, finije 1·50, najfinije 2·20.

Nakiti za božićno drvo, podpuno složeni sa angjeli od voska i sa zlatnimi krili, dovoljno za najveće božićno drvo po 3·— 5 — 8·50.

Laterna Magica, (Čarobna svjetiljka), sa serijom jasnih slika, uz cienu od 80 nv. fr. 1., 1.50, 2, 2·50 posve velike po 4—5 fr.

Čarobne sprave po načinu prof. Hermanna za zabavu mladeži i odraslima. Uz cienu od 80 nv. 1·20, 1·80, i 2·50.

Pošiljke šalju se točno uz pouzeče ili ako se iznos unapred šalje, franko.

J. ALTSCHUL,

bazar „K magnetu“, Zagreb, Duga ulica br. 1.

Slika 57. Reklama u 24. broju časopisa Dom i sviet iz 1888. godine.

Darovi za mladež!

NAKLADOM AKADEM. KNJIŽARE L. HARTMANA

(KUGLI i DEUTSCH)

Ilica br. 2. ZAGREB, Ilica br. 2.

Izašle su te preporuča sliedeće knjige:

Narodne pripovijedke.
Za mladež izabrao i priredio
Stjepan Basariček.
Sa 10 originalnih crnih i 3 bojad. slike.
Ciena 90 nč.

Šaljive narodne pripovijedke.
Za mladež izabrao i priredio
Stjepan Basariček.
Sa 10 liepih slika.
Ciena tvrdo uvezano samo 40 nč.

Srdce.
Crtice iz života maloga jednoga učenika.
Poklanja našoj djeci po E. de Amicisu
Petar Kunićić.
Sa 6 orig. slika. Ciena tvrdo uvez. 1 fr.

HRVATI
to jest crtice iz hrvat. poviesti.
Hrvatskoj mladeži priredio
Janko Tomić.
Ciena liepo uvezano 80 nč.

Znameniti Hrvati.
Povjestne pripovijedke
za mladež napisao
Gjuro Turić.
Sa 10 originalnih slika. Ciena 60 nč.

Franje Hoffmanna
Pripovijedke.
Preveo
Ivan Filipović.,
Sa 4 bojadisane slike. Ciena 40 nč.

Kristofa Šmida
Sto male pripovijedke za mladež.
Preveo
Ivan Filipović.
Sa 2 bojadisane slike. Ciena 50 nč.

Pjesmarica
za djecu puških učionica. Sadržavajuća pjesme crkvene i školske s nekimi molitvami.
Od **Ovj. Rubetića.**
Četvrto izpr. i popun. izd. Ciena 20 nč.

Vienac liepih pjesmica
crkvenih i svjetovnih.
Nanizao prvoljubnoj školskoj mladeži
Ljudevit Tomšić.
20 nvč.

Genoveva.
Najljepša i najčustvenija pripovijedka za sve dobre ljude, a osobito za majke i djecu.
Pohrvatio Franjo Bartuš.
Sa 6 slika. Ciena tvrdo uvezano 25 nč.

Milodarke dobroj djeci.

Pjesme i pripoviedke
Milke Pogačićeve.
Ciena tvrdo uvezano 80 nč.
Krasna knjiga, sa liepimi slikami upravo majstorski izvedena.

Novo! Upravo krasna knjiga! **Novo!**

Zlatna knjiga

za djecu.

U slavu četrdesetgodišnjega književnoga rada
Dra. Jovana Jovanovića
(Čike Zmajovana).
PJESMICE
Zmaja Jovana Jovanovića i Augusta Harambašića.
Ciena tvrdo uvezanoj fr. 1·50.
Ovo je krasna upravo divna knjiga za našu mladež, sa krasnimi bojadisanimi slikami, a pjesme od naših najboljih pjesnikah.

O. Andrije Kačića-Miošića
Razgovor ugodni
naroda slovinskoga
Sa tumačem manje poznatih rieči.
Treće s 38 slika urešeno izdanje.
Ciena fino uvezano 1 for.

Kraljević Marko
u narod. pjesmah.
Sa slikom Markovom
i tumačem svih manje poznatih rieči i izraza.
Uredio
Ivan Filipović.
Tvrdo vez. for. 1., fino vez. fr. 1·50., broširano 80 nč.

Odabrane pjesme
Zmaj Jovana Jovanovića.
Priredio
Dr. Milivoj Šrepel.
Sa slikom pjesnikovom.
Ciena 60 nč., u elegantnom vezu fr. 1·20.

Zanimive i zabavne priče.
Šestdeset najljepših
narodnih pripoviedaka.
Po Karadžiću, Stojanoviću i po drugih izvorih
hrvatskoj mladeži priberao
Franjo Bartuš.
Sa 18 bojadisanih slika. — Ciena tvrdo uvez. 1 fr.

Tisuća i jedna noć.

Arapske priče.
Sa 6 slika u bojama i 20 u crno.
Od Stj. Basarička.
Tvrdo uvezano for. 1·50 novč.

Život Isusov.
Knjižica dobroj djeci.
Priredio
P. Hrisogon Majar,
duh. pomoćnik.
S dozvolom nadbiskupskog duh. stola zagrebačkoga, br. 2601, 1887.
Sa 66 slika.
Ciena tvrdo uvezano 60 nč.

Isus prijatelj mladeži
ili
Pustite k meni malene.
Molitvena knjižica s katekizmom i pjesmami za dječake i djevojčice po O. E Zalesu.
U plat. uv. 25 nč., sa zlatorezom 40 nč.

A B C.
Bojadisani slikovani abcdar za malu djecu.
Svako slovo sa malim stihom, za učenje na izust od Milke Pogačićeve.
12 bojadisanih stranica. Ciena 50 nč

Ezopove basne.
Za mladež priredio
Ivan Filipović.
S jednom bojadis. slikom.
Ciena tvrdo uvezano 40 nč.

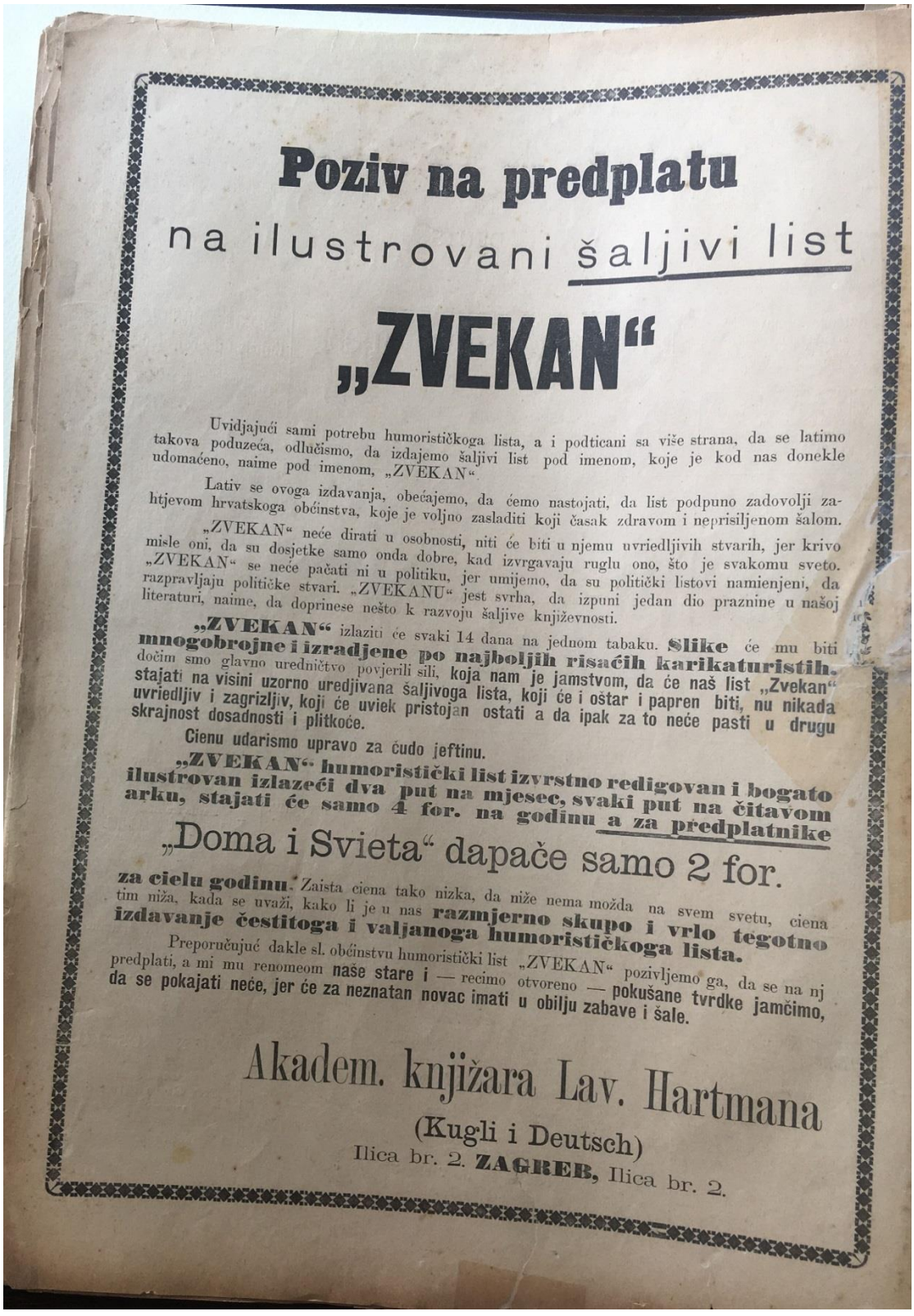
Poviest Bosne
do propasti kraljevstva.
Napisao ju po prvih izvorih
Vj Klaić.
Ciena 40 nvč., uvezano 1 for.

Marija Kumičić.
Nova zagrebačka kuharica.
Praktični naputak za kuhanje, pečenje i ukuhanje.
Podpuna sbirka najboljih propisa za domaćice i kuharice.
Sa 20 slika. Tvrdo u platno uvez. 1·50.

Veliki čestitar
ili
vienac najljepših čestitaka za malu djecu, veću mladež i odrasle.
Od Franje Bartuša.
Ciena 40 nč.

Narodne pjesme
o
BOJU NA KOSOVU
godine 1839.
Sastavio u cjelinu
Fra Grga Martić
s pripomenkom od
Armina Pavića.
Sa slikom pjesnikovom.
Ciena 60 nč.

Slika 58. Reklama u 23. broju časopisa Dom i sviet iz 1889. godine.

Poziv na predplatu

na ilustrovani šaljivi list

„ZVEKAN“

Uvidjajući sami potrebu humorističkoga lista, a i podticani sa više strana, da se latimo takova poduzeća, odlučismo, da izdajemo šaljivi list pod imenom, koje je kod nas donekle udomaćeno, naime pod imenom, „ZVEKAN“

Lativ se ovoga izdavanja, obećajemo, da ćemo nastojati, da list podpuno zadovolji zahtjevom hrvatskoga občinstva, koje je voljno zasladiti koji časak zdravom i neprisiljenom šalom.

„ZVEKAN“ neće dirati u osobnosti, niti će biti u njemu uvriedljivih stvarih, jer krivo misle oni, da su dosjetke samo onda dobre, kad izvrgavaju ruglu ono, što je svakomu sveto. „ZVEKAN“ se neće pačati ni u politiku, jer umijemo, da su politički listovi namienjeni, da razpravljaju političke stvari. „ZVEKANU“ jest svrha, da izpuni jedan dio praznine u našoj literaturi, naime, da doprinese nešto k razvoju šaljive književnosti.

„ZVEKAN“ izlaziti će svaki 14 dana na jednom tabaku. **Slike** će mu biti **mnogobrojne i izradjene po najboljih risaćih karikaturistih.** dočim smo glavno uredničtvo povjerili sili, **koja nam je jamstvom, da će naš list „Zvekan“ stajati na visini uzorno uredjivana šaljivoga lista, koji će i oštar i papren biti, nu nikada uvriedljiv i zagrizljiv, koji će uviek pristojan ostati a da ipak za to neće pasti u drugu skrajnost dosadnosti i plitkoće.**

Cienu udarismo upravo za čudo jeftinu.

„ZVEKAN“ humoristički list izvrstno redigovan i bogato ilustrovan izlazeći dva put na mjesec, svaki put na čitavom arku, stajati će samo 4 for. na godinu a za predplatnike

„Doma i Svieta“ dapače samo 2 for.

za cielu godinu. Zaista ciena tako nizka, da niže nema možda na svem svetu, ciena tim niža, kada se uvaži, kako li je u nas **razmjerno skupo i vrlo tegotno izdavanje čestitoga i valjanoga humorističkoga lista.**

Preporučujuć dakle sl. občinstvu humoristički list „ZVEKAN“ pozivljemo ga, da se na nj predplati, a mi mu renomeom **naše stare i** — recimo otvoreno — **pokušane tvrdke jamčimo, da se pokajati neće, jer će za neznatan novac imati u obilju zabave i šale.**

Akadem. knjižara Lav. Hartmana

(Kugli i Deutsch)

Ilica br. 2. **ZAGREB,** Ilica br. 2.

Slika 59. Poziv na pretplatu na časopis Zvekan objavljen u 24. broju časopisa Dom i sviet 1889. godine.

7. Zaključak

Stjepan Kugli i Albert Deutsch 1881. godine kupili su tiskaru i knjižaru Lavoslava Hartmana, u kojoj su do tada bili zaposleni kao Hartmanovi pomoćnici, te su nastavili posao pod nazivom Knjižara L. Hartman (Kugli i Deutsch). Zajedno su poslovali sve do 1902. godine kada se Albert Deutsch povukao iz posla zbog bolesti. Od tada je poduzeće poslovalo pod različitim nazivima (jer se željela naglasiti tradicija koju su nastavljali), ali je u korijenu uvijek bilo L. Hartman (St. Kugli), a od 1915. godine (kada je Kugli preminuo) St. Kugli. Kugli i Deutsch proširili su poslovanje: 1888. godine kupili su tiskaru Gavre Grünhuta, 1894. godine kupili su knjižaru Mučnjaka i Senftlebena, a Kugli je 1903. godine kupio od Roberta Ferdinanda Auera knjižaru Franje Župana. Knjižara i papirnica Stjepana Kuglija od 1902. sve do njegove smrti 1915. (a i nakon toga, sve do 1945. godine) bila je najveća i najpotpunija u Zagrebu. Stjepan Kugli koristio je sve raspoložive mogućnosti za reklamu knjiga i časopisa koje je objavljivao ili prodavao u svojoj knjižari te se pokazao ne samo kao dobar nakladnik koji je osluškivao tržište, nego i kao dobar trgovac. Nakladnički posao organizirao je u nakladničke cjeline prepoznatljive kupcima. Hrvatsku biblioteku, u kojoj su objavljivani i prijevodi djela svjetskih pisaca, Kugli i Deutsch pokrenuli su 1882. godine, a u njoj je do 1922. godine objavljena 1141 knjiga. Od 1881. do 1945. godine Kugli i Deutsch bili su najveći nakladnici dječjih knjiga, osobito slikovnica, na kojima je rijetko otisnuta godina izdanja i ime ilustratora. Budući da na brojnim Kuglijevim izdanjima nije otisnuta godina, problem datiranja pokušava se riješiti prema nazivima poduzeća i adresama na kojima je poslovalo, a grubom datiranju knjiga pridonosi i njihovo umjetničko oblikovanje. Zbog potrebe za informiranjem, ali i zbog pristupačnosti niskom cijenom, tijekom 19. stoljeća raste popularnost periodičkih publikacija. Od 1882. godine Kugli i Deutsch objavljivali su Književni vjesnik s tekstovima na hrvatskom, francuskom i njemačkom jeziku, a izlazio je do 1921. godine. Od 1888. godine objavljivali su časopis Dom i sviet (do 1923. godine), a zatim su uslijedili i drugi. Dom i sviet, ilustrirani dvotjednik, tiskan u velikom formatu na prosječno 16 stranica, Kugli je pokrenuo po uzoru na slična izdanja u zapadnoj i srednjoj Europi, a bio je namijenjen obitelji. Osim ulomaka djela, slika aktualnih događanja, zanimljivosti iz područja života i znanosti, savjeta vezanih uz kućanstvo, zdravlje, modne priloge, u njemu su reklamirana knjige i časopisi koji su se mogli kupiti u Kuglijevoj knjižari. Od 1888. godine do Kuglijeve smrti 1915. godine zadržao je prepoznatljiv izgled, uz promjenu slike u zaglavlju 1898. i 1903. godine. Od 1888. do 1895. godine uređivao ga je Nikola Kokotović, a od 1895. do 1. broja 1916. godine Stjepan Kugli. Nakon smrti Stjepana Kuglija posao su nastavili njegovi sinovi Rudolf, Ivo i Zlatko.

8. Literatura

Batinić, Š.; Majhut, B. Od slikovnjaka do Vragobe : hrvatske slikovnice do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej, 2001.

Bratulić, J. Hrvatsko devetnaesto stoljeće: politika, jezik, kultura. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada; Državni arhiv u Pazinu, 2018.

Dom i sviet. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006. Str. 160.

Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika : s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Ljevak, 2018.

Jurčec Kos, K. Ilustracija u Hrvatskoj 19. stoljeća : katalog izložbe. Zagreb : Galerija Klovićevi dvori, 2011.

Klaić, V. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. // Iz povijesti hrvatskoga književnstva / priredili Ivan Berislav Vodopija, Ivana Hekman Mandić. Zagreb : Ex libris, 2009. Str. 108-111.

Knjižara Lavoslava Hartmana. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006.

Knjižare. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 1. 2006.

Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. // „Osmišljavanja“ : zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela / priredio Vinko Brešić. Zagreb : FF press, 2006. Str. 181-187.

Majhut, B.; Batinić, Š. Hrvatska slikovnica do 1945. Zagreb : Hrvatski školski muzej; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.

Nakladništvo. // Hrvatska enciklopedija. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840 (8. 8. 2019.)

Petek, D. Kuglijeve knjige : nostalgični hommage knjizi. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2018.

Pelc, M. Pismo – knjiga – slika : uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb : Golden marketing, 2002.

Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica Hrvatska, 2006.

Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata : knjiga III. : od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb : Školska knjiga, 2008.

Szabo, G. Knjiga o starom Zagrebu. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1930.

Tiskari i nakladnici. // Zagrebački leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ [etc.]. Sv. 2. 2006.

Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Popis slika

Slika 1. Fotografija Doma knjižare Hartmanove objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 2. Fotografija unutrašnjosti knjižare objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 3. Fotografija Slagaonice objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 4. Fotografija Odjela parnih strojeva objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 5. Fotografija tiskare objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 6. Fotografija knjigovežnice objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 7. Fotografija spremišta objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 8. Fotografija spremišta objavljena 15. prosinca 1897. u 24. broju časopisa Dom i sviet.

Slika 9. Veteranac, glavna naslovna stranica

Slika 10. Veteranac, zaglavlje treće stranice s ilustracijom

Slika 11. Popis djela Hrvatske kazališne biblioteke s cijenama

Slika 12. Bez brkova, glavna naslovna stranica

Slika 13. Seljaci u gradu, glavna naslovna stranica i stranica ispred naslovne stranice s popisom djela Kazališne biblioteke

Slika 14. Popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

Slika 15. Popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

Slika 16. Laža i paralaža, glavna naslovna stranica

Slika 17. Laža i paralaža, popis izdanja Hrvatske kazališne biblioteke

Slika 18. Ljetnikovac uz cestu, korice

Slika 19. Ljetnikovac uz cestu, glavna naslovna stranica i stranica ispred naslovne stranice s popisom ostalih Kuglijevih izdanja

Slika 20. Ljetnikovac uz cestu, popis izdanja Hrvatske kazališne biblioteke s cijenama

Slika 21. Čitanje kod kućne čuvarice, korice

Slika 22. Čitanje kod kućne čuvarice, glavna naslovna stranica

Slika 23. Čitanje kod kućne čuvarice, skica stana

Slika 24. Veseli stihovi, korice

Slika 25. Veseli stihovi, ilustracija

Slika 26. Veseli stihovi, ilustracija

Slika 27. ABC, korice

Slika 28. ABC, ilustracija

Slika 29. Anka, mala nevaljanka, korice

Slika 30. Anka, mala nevaljanka, glavna naslovna stranica

Slika 31. Anka, mala nevaljanka, ilustracija

Slika 32. Slika 40. Nova slikovnica, korice

Slika 33. Nova slikovnica, ilustracija

Slika 34. Nova slikovnica, ilustracija

Slika 35. Andersenove priče za mladež, korice

Slika 36. Andersenove priče za mladež, glavna naslovna stranica

Slika 37. Andersenove priče za mladež, ilustracija

Slika 38. Andersenove priče za mladež, korice

Slika 39. Andersenove priče za mladež, glavna naslovna stranica

Slika 40. Andersenove priče za mladež, popis Kuglijevih izdanja sa slikama korica i cijenom

Slika 41. Andersenove priče, korice

Slika 42. Andersenove priče, glavna naslovna stranica

Slika 43. Andersenove priče, ilustracija

Slika 44. Izabrane priče, korice

Slika 45. Izabrane priče, ilustracija

Slika 46. Vrtlar i njegov magarac, korice

Slika 47. Vrtlar i njegov magarac, popis ostalih Kuglijevih izdanja s cijenama

Slika 48. Pobožan otac, korice

Slika 49. Pobožan otac, popis pripovijesnih knjiga za mladež u Kuglijevu izdanju i ilustracija na početku djela

Slika 50. Kobilić i lakat brade, pedalj muža, korice

Slika 51. Kobilić i lakat brade, pedalj muža, glavna naslovna stranica

Slika 52. Naslovnica 1. broja časopisa Dom i sviet iz 1888. godine.

Slika 53. Posljednja, 16. stranica 1. broja časopisa Dom i sviet iz 1888. godine koji završava rubrikom Moda i sport.

Slika 54. U 1. broju 1898. godine promijenjeno je dotadašnje zaglavlje. Umjesto do tada prepoznatljivog pogleda na Zagreb s tornja stolne crkve, pojavljuju se prepoznatljivi motivi Zagreba i Gundulić na prijestolju, motiv sa svečanog zastora HNK u Zagrebu koji potpisuje Vlaho Bukovac.

Slika 55. U 1. broju Doma i svieta 1903. godine promijenjeno je zaglavlje naslovne stranice na kojem se od tada, pa sve do 1. broja 1920. godine, pojavljuje fotografija s pogledom na Zagreb s današnjeg Trga kralja Tomislava.

Slika 56. Broj 21 časopisa Dom i sviet iz 1896. godine, objavljen 1. studenoga 1896. godine, u Ilici, ali bez kućnog broja; već je sljedeći broj, objavljen 15. studenoga 1896. godine, adresiran na prepoznatljivu adresu Kuglijeva poduzeća u Ilici 30.

Slika 57. Reklama u 24. broju časopisa Dom i sviet iz 1888. godine.

Slika 58. Reklama u 23. broju časopisa Dom i sviet iz 1889. godine.

Slika 59. Poziv na pretplatu na časopis Zvekan objavljen u 24. broju časopisa Dom i sviet 1889. godine.

Nakladnik Stjepan Kugli

Sažetak

Stjepan Kugli i Albert Deutsch na zagrebačkoj su se nakladničkoj sceni samostalno pojavili 1881. godine kada su kupili knjižaru Lavoslava Hartmana u kojoj su do tada bili zaposleni kao Hartmanovi pomoćnici. Nastavljanjem Hartmanova poslovanja, pod nazivom Knjižara Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch), Stjepan Kugli i Albert Deutsch nastavili su tradiciju proizašlu iz Gajevih preporodnih ideala. Deutsch se zbog bolesti povukao 1902. godine i od tada se naziv poduzeća mijenjao nekoliko puta (želeći naglasiti nakladničku tradiciju koju nastavlja), ali je u korijenu uvijek bilo L. Hartman (St. Kugli), a od 1915. godine (kada je Kugli preminuo) St. Kugli. Od 1881. do 1945. godine Kugli i Deutsch bili su najveći nakladnici dječjih knjiga, osobito slikovnica, na kojima su rijetko otisnuti godina izdanja i ime ilustratora. Budući da na brojnim Kuglijevim izdanjima knjiga nije otisnuta godina, problem datiranja pokušava se riješiti prema nazivima poduzeća i adresama na kojima je poslovalo, a grubom datiranju knjiga pridonosi i njihovo umjetničko oblikovanje. Knjižara i papirnica Stjepana Kuglija od 1902. sve do njegove smrti 1915. (a i nakon toga, sve do 1945. godine) bila je najveća i najpotpunija u Zagrebu. Stjepan Kugli koristio je sve raspoložive mogućnosti za reklamu knjiga i časopisa koje je objavljivao ili prodavao te se pokazao ne samo kao dobar nakladnik koji je osluškivao tržište, nego i kao dobar trgovac. Zbog potrebe za informiranjem, ali i zbog pristupačnosti niskom cijenom, tijekom 19. stoljeća raste popularnost periodičkih publikacija. Od 1888. godine do 1923. godine Kugli i Deutsch (a kasnije Kuglijevi sinovi) objavljivali su časopis Dom i sviet, ilustrirani dvotjednik, tiskan u velikom formatu koji je Kugli pokrenuo po uzoru na slična izdanja u zapadnoj i srednjoj Europi. Osim zanimljivosti iz doma i svijeta reklamirao je knjige i časopise koje su objavili ili koji su se mogli kupiti u Kuglijevoj knjižari.

Ključne riječi: nakladništvo, Stjepan Kugli, Albert Deutsch, Lavoslav Hartman, Knjižara L. Hartman (Kugli i Deutsch), Zagreb, Dom i sviet, slikovnice, dječja knjiga, Kazališna biblioteka

Publisher Stjepan Kugli

Summary

Stjepan Kugli and Albert Deutsch appeared independantly on the Zagreb publishing scene in 1881 when they bought Lavoslav Hartman's bookstore in which they had until then been employed as Hartman's assistants. By continuing Hartman's business under the name The Lavoslav Hartman Library (Kugli and Deutsch), Stjepan Kugli and Albert Deutsch maintained the tradition stemming from Gaj's croatian national revival ideals. Deutsch withdrew from the company in 1902 due to illness and since then the name of the the company was changed several times (in order to emphasize the tradition of publishing that it was continuing), but at the root it was always L. Hartman (St. Kugli) and starting from 1915 (when Kugli passed away) St. Kugli. From 1881 to 1945 Kugli and Deutsch were the largest publishers of children's books, especially picture books, which rarely had the names of the illustrators and year of publishment printed on them. Since many of Kugli's publications don't have the year of publishment printed on them, the problem of determining the books' date of publishment is being solved by means of the firms and the addresses on which they operated, as well as the artistic design, which aids in the rough dating of the books. The bookstore and stationery store of Stjepan Kugli was, from 1902 until his death in 1915 (and even after that, up until 1945), the largest and most complete in Zagreb. Stjepan Kugli used every available opportunity to advertise the books and magazines he published or sold and he showed himself to be not only a good publisher that payed attention to the market, but also a good salesman. Due to the need for information, but also availability at a low price, the popularity of periodic publication had grown during the 19th century. From 1888 to 1923 Kugli and Deutsch (and afterwards Kugli's sons) had been publishing Dom i sviet, a biweekly illustrated magazine printed in large format that Kugli had launched, modeled on similar publications in western and middle Europe. Other than interesting facts from his homeland and the world, he also advertized books and magazines they published or that were able to be purchased in Kugli's bookstore.

Key words: publication, Stjepan Kugli, Albert Deutsch, Lavoslav Hartman, The Bookstore L. Hartman (Kugli i Deutsch), Zagreb, Dom i sviet, picture books, children's book, The Theatre library